

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Kyrgyzstán na cestě k demokracii?

Bartůňková Kateřina

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Kyrgyzstán na cestě k demokracii?

Kateřina Bartůňková

Vedoucí práce:

PhDr. Magda Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2015

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce PhDr. Magdě Leichtové, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Obsah

1 Úvod	1
2 Obecná charakteristika země	6
2. 1 Geografie	6
2. 2 Integrovační procesy v regionu.....	7
2. 3 Administrativní dělení země a složení obyvatelstva	9
2. 4 Náboženství	10
2. 5 Ekonomika	11
3 Význam klanů v kyrgyzské společnosti	13
4 Formování státnosti v době sovětské éry	16
5 První léta nezávislosti – vláda prezidenta Akajeva	21
6 Vláda prezidenta Bakijeva	33
7 Vláda prezidenta Atambajeva – současné výzvy	46
8 Závěr	49
9 Seznam použité literatury	55
10 Resumé	64

1 Úvod

Kyrgyzstán, stejně jako řada dalších středoasijských republik, získal nezávislost na Sovětském svazu po jeho rozpadu v roce 1991. Prvním prezidentem nezávislého Kyrgyzstánu se stal Askar Akajev, bývalý člen komunistické strany, který se v počátku své vlády zasadil o řadu reforem a nastolil režim, kteří mnozí směle označovali za liberální.

V průběhu své patnáctileté vlády se však Akajev začal uchýlovat k autoritářským praktikám, které destabilizovaly zemi. V roce 2005 nespokojenost obyvatel vyvrcholila v řadu protestů známých také jako Tulipánová revoluce, při níž byl prezident Akajev nucen uprchnout.

Zatímco si Kyrgyzstán v prvních letech nezávislosti zajistil pozornost zprvu liberální vládou prvního kyrgyzského prezidenta, čímž si vysloužil nálepku „Švýcarsko Střední Asie“ nebo „ostrov demokracie ve Střední Asii“, protestní akce, které se uskutečnily v roce 2005, jej zařadily mezi další postsovětské republiky, v nichž se odehrála tzv. barevná revoluce¹(Horák 2005a: 184).

Po dlouhých patnácti letech byl tak v postu prezidenta Akajev nahrazen nově zvoleným Kurmanbekem Bakijevem. Přestože byl nový prezident vnímán zprvu jako prodemokratický, následný vývoj šel spíše k poměrům před Tulipánovou revolucí. Dlouhodobě přetrvávající problémy a sliby, které zůstaly po roce 2005 nenaplněné, vedly k novým demonstracím v roce 2010, které se zvrhly v nepokoje v hlavním městě Biškeku a na severozápadu země v Talasu. Opětovný převrat, navíc doprovázený etnickými nepokoji na jihu země, Kyrgyzstán destabilizoval a znovu jej tak dostal do hledáčku zájmu mezinárodní politiky.

Za této situace bylo zapotřebí co nejrychleji sestavit prozatímní vládu a uklidnit situaci v zemi. Jako prozatímní prezidentka se tohoto úkolu chopila Roza Otunbajevová, jejíž největší starostí mělo být

---

¹ Revoluce růží v roce 2003 v Gruzii, Oranžová revoluce v roce 2004 na Ukrajině.

potrestání zločinců stojících za etnickými útoky v roce 2010, vytvoření nové funkční ústavy, příprava transparentních parlamentních voleb v téže roce a prezidentských voleb v roce následujícím. Neméně významnou událostí se stalo i referendum v roce 2010, v důsledku něhož dochází v Kyrgyzstánu ke změně z prezidentského na parlamentní zřízení země.

V pořadí již třetí kyrgyzský prezident Almazbek Atambajev, který ve své funkci setrvává od roku 2011 až do současnosti, tak při pohledu na dosavadní vývoj země čelí mnoha výzvám, kterými je třeba se zabývat.

Přestože se nemusí takto zkrácený popis několikaletého vývoje země zdát natolik výjimečný, veškeré doposud nabitě vědomosti o této zemi mě nutí myslet si opak. Jak jsem při své výzkumné činnosti zjistila, nelze říci, že by v českém prostředí chyběly výzkumy zabývající se problematikou vývoje postsovětských republik a v našem konkrétním případě pak Kyrgyzstánu, ovšem nikdy ne v takovém rozsahu (a mám teď na mysli časové ohraničení), v jakém se hodlám specifickým vývojem Kyrgyzstánu zabývat já. V českém prostředí bychom v současné době nenašli ucelenou práci, která by popisovala Kyrgyzstán od sovětské éry po vládu prezidenta Atambajeva, proto se pokusím postihnout fungování politických institucí (konkrétně parlamentu a ústavy) od doby vlády prvního kyrgyzského prezidenta Askara Akajeva až po vládu současného prezidenta Almazbeka Atambajeva a to do roku 2014.

Abychom mohli porozumět současnosti, musíme se vrátit do minulosti, konkrétně do období, kdy byl ještě Kyrgyzstán jednou ze sovětských svazových republik. Souhlasím s řadou autorů, kteří se domnívají, že již v této době se formovaly zárodky problémů budoucí nezávislé země. Proto svou případovou studii, kterou jsem zvolila jako rámec svého výzkumu, budu sledovat vývoj Kyrgyzstánu již od doby společné historie se Sovětským svazem. Nejenže již v této době

docházelo k formování kyrgyzské státnosti, ale rovněž zde můžeme pozorovat fungování neformálních klanových sítí, které by měly být jedním z určujících faktorů politického vývoje. Stěžejní část mé práce ohraničuje období od vlády prvního kyrgyzského prezidenta Askara Akajeva až po vládu současného prezidenta Almazbeka Atambajeva do roku 2014. V rámci takto vymezeného období se pokusím postihnout popis fungování mnou zvolených politických institucí a tedy parlamentu a ústavy. Popisem fungování mám přitom na mysli, v případě obou těchto institucí, funkčnost ve významu plnění jejich úlohy ve společnosti.

Abych mohla zahájit svou výzkumnou činnost, provedla jsem nejprve průzkum dostupnosti zdrojů. Po jejich prostudování a zhodnocení dostupnosti informací, které by mi pomohli při mém výzkumu, jsem si na základě zjištěných poznatků o daném tématu zvolila dvě výzkumné otázky, které jsem sledovala v průběhu své práce.

Blíže ke struktuře mé práce, v první kapitole Vám nejprve stručně přiblížím obecnou charakteristiku země, ta bude zahrnovat její geografické a geopolitické postavení v rámci regionu, dále Vám představím nejvýznamnější kyrgyzské regiony a jejich strategickou pozici v rámci země. Dále je nutné se i vzhledem k etnické nesnášenlivosti zmínit o složení obyvatelstva. Dalším oddílem je náboženství, které hraje v Kyrgyzstánu nezanedbatelnou roli. Poslední, spíše okrajově zmiňovanou charakteristikou je stav ekonomiky země, který, jak si později ukážeme, se rovněž podílí na destabilizaci země.

Domnívám se, že je třeba tuto kapitolu zařadit ještě před kapitolu pojednávající o samotném vývoji země, jelikož obsahuje řadu informací a charakteristik, díky nimž by mělo být snazší pochopit některé souvislosti v následujících kapitolách.

Bezprostředně za kapitolou o obecné charakteristice země bude následovat kapitola vymezující fenomén neformálních struktur v kyrgyzské společnosti tedy klanů. Jelikož se jedná o fenomén v kyrgyzské společnosti natolik zásadní, že ovlivňoval a určoval politický vývoj země, rozhodla jsem se i mu věnovat samostatnou kapitolu, která jak doufám, pomůže i laikovi lépe proniknout do tématu.

Kapitola, která následuje, se bude zabývat formováním státnosti, ke kterému docházelo již v době, kdy byl Kyrgyzstán ještě Kirgizskou sovětskou socialistickou republikou.

Následovat bude kapitola s názvem „První léta nezávislosti – vláda prezidenta Akajeva“. V této kapitole se budu věnovat již samotnému popisu fungování prvních politických institucí v historii samostatného vývoje země. V závěru této kapitoly se rovněž budu věnovat událostem, které zapříčinily pád vlády prezidenta Akajeva a pro které se vžil název Tulipánová revoluce.

Následovat budou kapitoly „Vláda prezidenta Bakijeva“ a „Vláda prezidenta Atambajeva“, ve kterých budu dále sledovat nastavený záměr a tedy popis fungování politických institucí.

Jak jsem již zmínila, pro účely své práce použiji výzkumný rámec případové studie, v rámci níž jsem si stanovila výzkumné otázky.

První výzkumnou otázku jsem zformulovala takto: Zda fungovaly politické instituce (ústava a parlament) v období vlády jednotlivých prezidentů a kdo měl největší podíl na změnách, které byly v rámci fungování těchto institucí zaváděny?

Druhá výzkumná otázka sledovala jiný cíl a byla formulovaná následovně: Jaké problémy lze spatřovat při snaze o implementaci funkčních politických institucí v Kyrgyzstánu?

Za cíl mé práce tedy považuji zodpovězení výše uvedených výzkumných otázek. Dovolte mi ještě uvést, že jsem si vědoma, že rozsah mé práce je do značné míry limitující vůči rozsahu popisu období, které jsem si zvolila. Přesto se domnívám, že přínos mé práce by měl spočívat právě v ucelenosti a komplexnosti informací, které v rámci tohoto téma zpracuji. Zároveň je třeba mít na paměti, že v dosavadní historii Kyrgyzstánu došlo k tolika významným změnám, že jejich postihnutí bude na úkor obsáhlosti sdělení týkající se jednotlivých událostí, avšak pokusím se být ve svých formulacích výstižná, což by mohlo nahradit obsáhlá sdělení.

Co se týče použité literatury, doporučuji zájemcům o seznámení se s problematikou daného regionu i jednotlivých zemí odborné publikace a články Slavomíra Horáka². Dále bych ráda doporučila publikaci P. Kokaisla, J. A. Saparbekova a P. Michálka, na které rovněž lektoroval již zmíněný S. Horák a která nese název *Kyrgyzstán a Kyrgyzové*. I když tuto publikaci využívám spíše okrajově, je, co se týče transformace kulturních procesů alespoň v českém prostředí, nedostižná.

Pro tuto práci je dále významné dílo Kathleen Collins: *Clan Politics and Regime Transition in Central Asia*, za které získala cenu nejlepší kniha v sociálních vědách na střední Eurasii od Společnosti centrálních euroasijských studií a z níž vycházím v kapitole o významu klanů v kyrgyzské společnosti.

Jako poslední bych ráda zmínila Ericu Marat, která je výzkumnou pracovnicí Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, což vypovídá o její specializaci. Její znalosti a poznatky rovněž využívá nevládní nezisková organizace Freedom House, pod jejíž

---

² Pod tímto políčkem <http://www.slavomirhorak.net/> naleznete odkaz na jeho webové stránky, kde je umístěna řada jeho odborných statí.

záštitou publikuje své poznatky v rámci každoročních zpráv o Kyrgyzstánu.

2 Obecná charakteristika země

2.1 Geografie

Kyrgyzstán, společně s Uzbekistánem, Turkmenistánem, Tádžikistánem a Kazachstánem řadíme mezi středoasijské republiky, které byly do roku 1991 součástí Sovětského svazu. Všechna tato území rovněž řadíme mezi vnitrozemské státy, tedy k územím bez možnosti přístupu k moři (Roux 2007: 8).

Kyrgyzstán je malou zemí jak počtem obyvatel (5, 9 milionů), tak svou rozlohou (198 500 km²) (Country Watch 2015). Přesto je jeho geopolitické postavení v rámci regionu zajímavé. Jak uvádí ruský etnolog G. Sitnjanskij, Kyrgyzstán se nachází na pomezí mezi euroasijským světem (Kazachstán, Rusko), islámským světem (Uzbekistán, Tádžikistán) a Čínou (Horák 2005a: 39).

Jelikož hranice jednotlivých středoasijských republik byly uměle vytyčeny ve 20. letech 20. století, nelze se divit, že zde dodnes dochází k hraničním i etnickým nepokojům. Slabost státních hranic, v našem případě konkrétně tádžicko-kyrgyzských a uzbecko-kyrgyzských, je problémem hned v několika ohledech. Státní správa není schopna zajistit jejich vojenskou ochranu, a proto zde dochází k tranzitu drog především z Afghánistánu, byť s ním Kyrgyzstán přímo nesousedí. Slabost státních hranic rovněž napomáhá korupci místních složek, které jsou za úplatek ochotny „přivřít oči“ při pašování ať už směrem z nebo do země. Další potenciální hrozbou je přelití vojenského nebo náboženského konfliktu z okolních zemí, kterému by bez zásahu vnějších sil (především Ruska a

USA) nebyl Kyrgyzstán sám schopen čelit (Horák 2005a: 31-36; Horák 2013; Cook a kol. 2010: 4-6).

Kyrgyzstán, společně s Uzbekistánem a Tádžikistánem, můžeme dále blíže zařadit do oblasti označované jako Fergánská kotlina, což je nejhustěji zalidněná oblast Střední Asie, v níž se navíc vyskytují významné národnostní menšiny. Navíc se jedná o region silně nábožensky i kulturně konzervativní (Horák 2005a: 39). Jako hegemonu regionu můžeme v současné době označit Kazachstán následovaný Uzbekistánem. Mezi další účastníky nové geopolitické hry o Střední Asii můžeme řadit tradičně Rusko, USA a Čínu. Oproti tomu do pozadí poněkud ustoupilo Turecko, Írán a Afghánistán (Horák 2008: 21-40; Cook a kol. 2010: 2)³. Zde si dovoluji doplnit, že Kyrgyzstán byl od dob svého vzniku téměř za všech okolností více či méně podporován Ruskem a na oplátku mu byl Kyrgyzstán téměř výhradně poslušný. Zde zmíním ještě uplatňování tzv. multivektorové zahraniční politiky, která se v zásadě řídí heslem kam vítr, tam plášť (Horák 2008; Horák 2007c: 260-263).

2. 2 Integrační procesy v regionu

Především první kyrgyzský prezident Askar Akajev si byl vědom, že jeho země zaujímá, co se týče mezinárodního zájmu postavení spíše na periferii tohoto regionu, což se snažil napravit mnohačetnými vstupy do mezinárodních organizací. To zemi zajistilo nejen pozitivní image, ale i tolik potřebný příliv zahraničního kapitálu. Jen pro připomenutí, první organizací, do které Kyrgyzstán, jakožto samostatná republika vstoupil, bylo SNS v roce 1991.

---

³ Mezi další aktéry deklarující zájem o tento region bychom mohli zařadit i EU, oproti zmiňovaným hráčům jsou její zájmy v této oblasti natolik marginální, že jsem se rozhodla ji v práci neuvádět. Navíc její činnost nijak významně neovlivnila události v zemi samotné.

V roce 1992 se Kyrgyzstán připojil svým podpisem k DKB – Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti, která dodnes funguje a svými cíly se snaží naplňovat jakousi roli „euroasijského NATO“ (Horák 2008: 67-73).

V roce 1994 Kyrgyzstán podepsal smlouvu o vytvoření jednotného hospodářského prostoru společně s Uzbekistánem a Kazachstánem, čímž měl být primárně umožněn volný pohyb osob, zboží a kapitálu (Horák 2007a: 282-285).

Následoval podpis smlouvy o důvěře ve vojenské oblasti v roce 1996. Této formaci se říkalo Šanghajská pětka, od roku 2001 pak Šanghajská organizace spolupráce – ŠOS, která si za svůj cíl stanovila boj proti „trojici zla“ tedy extremismu, separatismu a terorismu (Horák 2008: 59-66).

V témže roce, kdy došlo k podpisu smlouvy o důvěře ve vojenské oblasti, se Kyrgyzstán připojil k celní unii (JevrAzES) dnes známé jako Eurasijské ekonomické společenství. Nedbaje toho, v roce 1998 vstoupil jako první stát v rámci tohoto uskupení do WTO (Horák 2008: 72-83; Horák 2007b).

Z kooperačních snah prvního kyrgyzského prezidenta je patrné, že pro Kyrgyzstán byl vždy prioritou pozitivní zahraniční obraz, který měl být podpořen účastí v integračních uskupeních. Orientace na státy SNS měla zajišťovat Kyrgyzstánu odbytiště a navázání vztahů v případě potřeby zajistit obranu státní hranice (Horák 2008: 97). Vstup země do jednotlivých organizací byl mnohdy navíc podmíněn splněním řady přístupových podmínek, což Kyrgyzstán rovněž pomohlo nasměrovat cestou liberálních reforem.

2. 3 Administrativní dělení země a složení obyvatelstva

Kyrgyzstán se administrativně dělí na sedm oblastí a dvě samosprávná města:

1. Biškek – hlavní a samosprávné město
2. Talaská oblast
3. Čujská oblast
4. Issykkulská oblast
5. Narynská oblast
6. Džalabádská oblast
7. Ošská oblast
8. Batkenská oblast
9. Oš - samosprávné město

Mimo uvedené správní dělení je silně zakořeněné kulturní dělení na sever a jih. Přičemž hlavní město Biškek, Talaská, Čujská, Issykkulská a Narynská oblast patří k severu, zatímco město Oš, Ošská, Batkenská a Narynská oblast spadají do jihu. Zatímco severní oblasti jsou orientované na Rusko a Kazachstán (tedy partnery, kteří do této části země přinášejí nemalý kapitál), jižní část země je orientovaná na Uzbekistán a Tádžikistán. Jižní oblast byla navíc vždy jazykově, etnicky i nábožensky odlišná (Kokaisl – Saparbekova – Michálek 2008: 64-65).

Dalším patrným rozdílem mezi severem a jihem je socio-ekonomická úroveň těchto oblastí. Zatímco severní oblast hlavního města Biškeku a Issykkulská oblast těží především z přítomnosti dolu Kumtor,

který v roce 2010 představoval více než 7 % HDP země, jižní část země se soustředí především na dodávku zemědělských produktů, hedvábí a bavlny. Nachází se zde rovněž většina továren na výrobu elektrické energie (Cook a kol. 2010: 4-5; Kokaisl – Saparbekova – Michálek 2008: 64).

Za kritickou oblast jihu je považována Ošská oblast, v níž dochází k dlouhodobým střetům mezi etnickými Uzbeky a Kyrgyzy. Ze střetů hlášených ve městě Oš a Uzgen v roce 1990 je zaznamenáno 300-1000 úmrtí a nejméně 351 úmrtí při následujících nepokojích v roce 2010. Během samostatného vývoje Kyrgyzstánu docházelo k postupné degradaci jihu. Etničtí Uzbeci se tedy přirozeně stále hlasitěji domáhali svých práv, což vedlo v mnoha případech k jejich svévolnému zatýkání a věznění (Cook a kol. 2010: 4).

Podíváme-li se na současný stav složení populace, etničtí Kyrgyzové představují se svými 52 % pouze polovinu obyvatelstva. Následovani jsou ruskou menšinou s 18 %, která obývá především severní oblast země. Dále v zemi žije uzbecká menšina, která tvoří 13 % populace a její základnu tvoří především Ošská oblast. Další 12 % jsou blíže neurčené národnosti. Nejmenší procento populace pak představuje 3 % menšina Ukrajinců a 2 % menšina Němců (Country Watch 2015; Fumagalli 2007: 2).

2. 4 Náboženství

Využijeme rozdělení na správní oblasti země, které jsme popsali výše a ke každé oblasti nyní připojme její náboženskou charakteristiku. Zatímco správních oblastí jsme popsali celkem sedm, náboženské oblasti bychom v zemi našli pouze tři. První je oblast, v níž dominuje pravoslavná církev. Centrem této oblasti je hlavní město Biškek. Dominantní etnikum

společně s Ukrajinci tvoří Rusové, zatímco Kyrgyzové zůstávají v menšině. Přejídnou oblast představuje Čujská oblast, v níž je poměr pravoslavných a muslimů zhruba vyrovnán. Žijí zde Kyrgyzové, Kazaši, Tataři a Uzbeki (Kokaisl – Saparbekova – Michálek 2008: 48).

Druhou náboženskou oblast představují celky Narynské, Talaské a Issykkulské oblasti s převažující většinou kyrgyzského obyvatelstva, kde převažuje „národní islám s určitými vlivy šamanismu a místních náboženských zvyků“ (Kokaisl – Saparbekova – Michálek 2008: 48).

Zbývající náboženskou oblast představují oblasti Ošská, Batkenská a Džalabádská. Jedná se o nejvíce nábožensky založenou oblast s celkovým podílem představujícím jiná náboženství než islám pod 4 %. Z islámských center v této oblasti jsem již zmiňovala města Oš a Uzgen. A jak Kokaisl ve své knize v souvislosti s těmito dvěma městy připomíná, náboženský konflikt nemusí nutně představovat spojník mezi dvěma etniky. V roce 1990, kdy došlo k již zmiňovanému konfliktu mezi městy Oš (Kyrgyzové) a Uzgen (Uzbeki), proti sobě válčila právě nábožensky sjednocená komunita, a přesto jim stejná víra v konfliktu nezabránila (Kokaisl – Saparbekova – Michálek 2008: 48).

Přestože se k islámu v současné době hlásí 75 % kyrgyzské populace, jedná se o sunnitský islám. Pouze menšina věřících se hlásí k šíitskému proudu. Další 20 % obyvatel vyznává pravoslaví a zbylé obyvatelstvo většinou některé z místních mystických náboženství (Kokaisl – Saparbekova – Michálek 2008: 48).

4. 5 Ekonomika

Kyrgyzstán se nenachází na periférii ekonomických zájmů bezdůvodně, jedním z těchto důvodů je i jeho geografická izolovanost od

základních komunikačních cest v Asii a díky jeho vnitrozemské poloze i od moře. Situaci rovněž komplikuje horský reliéf, kterým se země vyznačuje. Země rovněž nedisponuje větším nerostným bohatstvím. Dochází zde k těžbě uranu, zlata, rtuti a uhlí. Jediným geopoliticky využitelným faktorem by se do budoucna mohlo stát kontrolování vodních zdrojů (Horák 2008: 96; Roux 2007: 341). V současné době dokonce existují společné projekty na výstavbu hydroelektráren, v nichž se úzce angažuje Rusko, ovšem chybějící investoři a malá politická vůle prozatím realizaci těchto projektů brzdí.

Hlavními faktory ovlivňujícími neschopnost kyrgyzské ekonomiky jsou především nestandardní ekonomické praktiky jako klientelismus a korupce, dále pak nekvalifikovaná pracovní síla a chybějící vyspělé technologie (Horák 2008: 96). S klientelismem a korupcí se Kyrgyzstán potýká ve všech směrech, nelze tedy předpokládat, že by se v brzké době situace nějak výrazně zlepšila i s ohledem na fakt, že tyto praktiky představují každodenní sociální návyky Kyrgyzů.

Problém odlivu kvalifikované pracovní síly neboli pracovní migrace souvisí především se slabou ekonomikou země a čteně zastoupenou vrstvou obyvatel v produktivním věku, která ve své zemi nenalezne uplatnění. Spojíme-li tyto dvě podmínky s poměrně jednoduchými možnostmi pro vycestování, je zřejmé, že mladí lidé budou tuto možnost, nepostará-li se o ně stát, využívat i do budoucna. V případě Kyrgyzstánu se jedná o odliv pracovní síly převážně do Ruska (Horák 2007c: 270). Remitence přitom v roce 2000 představovaly zhruba 40 % HDP (Cook 2010: 3).

Největším současným zahraničním investorem je Kanada skrz svou společnost Centerra, která je v současné době provozovatelem zlatého dolu Kumtor. V roce 2010 se i díky přítomnosti této společnosti země

dočkala příspěvku 2 miliónů dollarů na narovnání vztahů po etnických nepokojích na jihu země. Nejnovějším, přesto v posledních letech nejexpanzivnějším investorem je Čína, s níž Kyrgyzstán v roce 2010 sdílel bilaterální obchod převyšující 1 miliardu dolarů. Po zmiňovaných útocích v roce 2010 znovu stoupl zájem mezinárodního společenství o stabilizaci země. Mezinárodní dárci se proto zavázali finanční podporou v hodnotě 1,1 bilionu dolarů, kterou investují v období 2010-2012 a to především do veřejných služeb, sociální péče a na celkovou stabilizaci v jižní oblasti země (Cook 2010: 3-4).

Faktem zůstává, že země stále čelí značné míře chudoby, potýkat se musí rovněž se značnou disparitou mezi severními a jižními oblastmi země a stále zůstává odkázána především na energetický sektor, zemědělství a stavebnictví (Horák 2007c: 265). Stejně jako je tomu i v jiných oblastech života státu, představuje i v ekonomice důležitého partnera Rusko, které v rovině ekonomiky působí veskrze pozitivně a i nadále by mohlo díky společným integračním projektům Kyrgyzstánu pomáhat v ekonomickém růstu (Horák 2007c: 247). Důkazem snah Kyrgyzstánu zapojit se do ekonomických integračních uskupení je i přistoupení k Eurasijské ekonomické unii (EEU) v loňském roce. Povzbudivým údajem by měl být i reálný nárůst HDP za poslední dva roky, přičemž v roce 2013 dosahoval tento nárůst 7,7 % a v roce 2014 6,5 % (CountryWatch 2015).

3 Význam klanů v kyrgyzské společnosti

Abychom mohli pochopit klíčový princip fungování kyrgyzské společnosti, který se promítá do všech složek každodenního života obyvatel, je nezbytné se blíže seznámit s klany, které určují a ovlivňují rozhodnutí téměř každého, ať už se jedná o prostého občana nebo politika.

Ve zkratce, klany představují neformální sociální instituce, založené na příbuzenské bázi. Příbuzenství je tedy v Kyrgyzstánu klíčovým faktorem a základem klanových struktur. První charakteristikou klanů je tedy schopnost semknout své členy „horizontálně“ tedy prostřednictvím vztahů vzájemné důvěry, což se promítá do všech aspektů běžného života, které si lze představit (Collins 2002: 142). V praxi to může znamenat využití služeb příbuzného za protislužbu, režijní náklady nebo zcela zdarma. Využití služeb autopůjčovny, kterou vlastní váš příbuzný ve vedlejší vesnici, ne od vašeho souseda, který s vámi není příbuzensky spřízněn. Posuneme-li se z roviny občana na rovinu úředníka je samozřejmá protekce v rámci příbuzenských vztahů v nejrůznějších institucích. V rovině politika se pak jedná o dosazování příbuzných do nejrůznějších funkcí nebo naopak spolehnouti se na hlasy svých příbuzných (a to na všechny odvozující původ od společného rodu) v době voleb (Kokaisl – Sapparbekova – Michálek 2008: 63; Wolters 2007).

Klany v kyrgyzské společnosti mají hluboké kořeny sahající do předsovětské éry. Původ a přetrvání těchto vazeb, které určuje silná příbuzenská sounáležitost odvozená od společného předka, byly podmíněny především chybějící národní ideologií, heterogenním náboženským prostředím a později také dlouho přetrvávající represivní sovětskou vládou. Přihlédneme-li ke slabým institucím, které vznikaly po získání nezávislosti a k nerovnoměrnému přísunu ke zdrojům, rozdělující sever a jih, představovaly tyto neformální sociální struktury alternativu formálního trhu, institucí a úřední byrokracie (Collins 2002: 138-142).

Tyto struktury bychom mohli, jak by mohlo předchozí rozdělení země vypovídat, rozdělit podle dvou historických kyrgyzských regionů, tedy na severní a jižní. Samozřejmě i na úrovni těchto dvou regionů existují vnitřní spory, jedná-li se ovšem o problém mezi severem a jihem,

vystupují oba regiony jednotně (Horák 2005a: 171). Propast mezi jihem a severem byla dána již samotným hornatým reliéfem země, který obě oblasti odděluje a značně komplikuje přístup z jedné oblasti do druhé (Graubner 2005: 7; Öraz 2006: 85-86).

Zatímco v 19. století měly faktickou převahu jižní klany, které měly geograficky blíže tehdejšímu kokandskému chánovi, situace se změnila s příchodem Rusů, kteří dominovali v severní oblasti a tak se i moc přelila směrem k severním klanům. Přestože se Sovětský svaz snažil s tradičními kyrgyzskými skupinami vypořádat, podařilo se jejich vliv pouze snížit (Horák 2005a: 172-173). Formální i neformální instituce byly silně propojené (klanovní lídři představující neformální struktury byli oficiálními politickými představiteli pro svoji oblast). Toto propojení navíc umožnilo těmto osobám přístup k moci, postavení i zdrojům a skrz ně i jejich klanovým strukturám. Slabost oficiálních institucí se naplno projevila po zhroutilí Sovětského svazu, kdy do oficiálních institucí zaváděných novým režimem pronikaly tradiční neformální struktury, které tyto instituce transformovaly, takže se jim nepodařilo naplnit ideový nebo byrokratický záměr státu (Fumagalli 2007: 24-25; Omuralieva 2008: 1-2).

Poslední charakteristikou těchto neformálních struktur je jejich schopnost vázat své členy „vertikálně“ tedy napříč celou zemí, od centra po periferii neboli z centra do jednotlivých regionů. Přičemž se nám nejedná o schopnost vázat členy v různých vzdálenostech od centra, jako o umění vázat členy z různých sociálních poměrů. Osoby volené do centra, které zastupují zájmy příslušné oblasti, pak můžeme označit jako členy – elitu. Osoby, které stojí na opačném konci, tedy v regionech, označujeme jako členy – neelity (Collins 2002: 142).

4 Formování státnosti v době sovětské éry

Vznik sovětských středoasijských republik a tedy i Kyrgyzstánu byl, jak jsem již poznamenala v úvodní kapitole, poznamenán umělým naprojektováním státních hranic. To pro Kyrgyzstánce znamenalo soužití s různými etniky v rámci nově ustaveného státu, především s Uzbeky a Rusy (Roux 2007: 337).

Sovětská správa byla na většině území obývaného Kyrgyzy ustavena v roce 1918, následně roku 1936 došlo k vyhlášení Kirgizské sovětské socialistické republice, čímž se stala plnoprávným členem SSSR (Waisová a kol. 2007: 190). Sovětský svaz přinesl do Kyrgyzstánu bezpochyby modernizaci a to především v rámci průmyslu (vybudování zavlažovacích systémů, průmyslových budov) a sociální oblasti (masová výstavba domů, škol a nemocničních zařízení). Došlo rovněž k odstranění negramotnosti a širší dostupnosti univerzitního vzdělání. Přesto byla modernizace v Kyrgyzstánu vykoupena necitlivými zásahy do místního prostředí a kultury. Autor zmiňuje například období kolektivizace nebo zavedení seznamu nově schválených jmen, která bylo „vhodné“ využívat (Kokaisl – Saparbekova – Michálek 2008: 42; Hromková 2010: 820).

Sovětský svaz pod vedením Stalina intenzivně prosazoval protiklanovou politiku v rámci snah o popření jakékoliv individuální identity, ať už náboženské, národní nebo klanové. Jedním z nápravných opatření mělo být přesunutí zavedených politických identit zakořeněných v rámci regionu na nově zaváděné institucionalizované regionální „politické“ identity, kolektivní farmy, které se měly stát hlavním bodem organizace v zemi. Namísto eliminace starých klanových struktur však došlo k jejich ukotvení v rámci těchto jednotek, což vedlo k opačnému efektu a namísto jejich ničení docházelo k jejich růstu (Wolters 2007: 3-4). Navíc tak

neúmyslně dosáhli symbiózy se stranickým systémem, což vedlo v období Brežněvovy vlády, která hlásala „stabilitu kádrů“, k obnově klanové politiky na regionální úrovni. Fakticky tak docházelo k „přivírání očí“ nad fungováním neformálních struktur (Öraz 2006: 84; Berdikееva 2006: 8).

Na sklonku vlády se Sovětský svaz pokusil ještě naposledy obnovit a posílit politické a ekonomické kádry z řad vlastních lidí tedy etnických Rusů. Zatímco však centrální moc slábla, což se odráželo i v jednotlivých regionech, klany potvrdily svoji moc a rozhodly se ji uchovat i po pádu sovětského režimu. Závěrem lze konstatovat, že místo eliminace se neformální klanové struktury staly naopak ještě silnější. Největší klanové struktury již disponují schopností mobilizovat občany vertikálně v celospolečenském měřítku a díky tomu si dokázaly udržet reálný politický vliv v rámci regionu (Öraz 2006: 84-85). V případě Kyrgyzstánu mluvíme o již popsaném rozdělení na severní a jižní klanové struktury, které dosahují této úrovně a které představují paralelní stín formálním institucím v rovině politické, sociální i hospodářské. Svého vlivu pak dokázaly naplno využít v post-sovětské éře, k čemuž se ještě blíže vrátím na konci této kapitoly.

Zásahy do kyrgyzské kultury byly dále umožněny především prostřednictvím elit, které určovaly politické i ekonomické směřování země. Mluvíme-li o elitách, máme na mysli tehdejší členy kyrgyzské komunistické strany, která byla v roce 1970 ze dvou třetin tvořena Rusy (Kokaisl – Saparbekova – Michálek 2008: 42). Tento fakt se postupně snažil změnit první tajemník Komunistické strany Kyrgyzstánu Turdakun Usubalijev, který svou funkci zastával v letech 1961-1986. Zástupce severních klanů přitom vystřídal ve funkci prvního tajemníka pocházejícího z klanů jižních. V tomto období můžeme spatřovat první náznaky boje o moc mezi oběma oblastmi. Ani „seveřané“ ani „jižané“

ovšem nedokázali své konkurenty potlačit natolik, aby jim zabránili v získání jiné významné funkce, která alespoň částečně kompenzovala jejich neúspěch, což je příznačné i pro následný vývoj v zemi. Jako příklad lze uvést jmenování předsedů Rady ministrů z tábora jižních klanů, v době kdy byl u moci první tajemník Usubalijev nebo prezident Akajev, oba zástupci severních klanů (Horák 2005a: 172). V pozici prvního tajemníka Komunistické strany byl Usubalijev následně vystřídán „jižanem“ Absamatem Masalijevem, který navzdory Gorbačově perestrojce patřil ke konzervativnímu komunistickému křídlu, které s touto politikou nesouhlasilo (Horák 2005a: 183).

Osmdesátá léta představovala oživení (nejen) na domácí politické scéně, jelikož došlo k vytvoření prvních opozičních struktur, které odmítaly přílišnou závislost na centrálně řízené politice a vystupovaly s nacionalistickými požadavky na větší zastoupení Kyrgyzů ve státní správě a ekonomice. Jednalo se o uskupení Ašar (Vzájemná pomoc) a Asaba (Obroda), obě uskupení se v roce 1990 spojila s Demokratickým hnutím Kyrgyzstánu, jehož členové byli především proreformní komunisté (Horák 2005a: 183).

Prezidentské volby v roce 1990 konzervativní komunistické křídlo, které ve volbách zastupoval Absamat Masalijev, prohrálo, jelikož byl zvolen kandidát za Demokratické hnutí Kyrgyzstánu akademik Askar Akajev, který získal podporu poslanců z prostředí severních klanů, kteří se snažili zamezit pokračujícímu vlivu jižních klanů (Waisová a kol. 2007: 190; Horák 2005a: 183). Komunistická strana v čele s prvním tajemníkem Džumalbekem Amanbajevem přitom počítala s prezidentem Akajevem jako s formálně nastrčenou figurkou bez reálně uplatňovaného vlivu. Uplatňování komunistické rétoriky však trvalo ještě celý rok a to až do zhroucení Sovětského svazu v srpnu 1991 (Horák 2005a: 183).

31. srpna 1991 vyhlásila Kirgizská sovětská socialistická republika nezávislost a přijala nový název Kyrgyzstán (Waisová a kol. 2007: 191). Prezident Akajev si mezitím stihl získat popularitu výhradní podporou Gorbačova, což mu zajistilo znovuzvolení v prvních všelidových prezidentských volbách v říjnu 1991 (Horák 2005a: 184). Nutno podotknout, že oproti předchozím volbám, ve kterých nebyl zvolen žádný kandidát v prvním kole, ve volbách v roce 1991 nebyl proti stávajícímu prezidentovi postaven ani protikandidát (Waisová a kol. 2007: 191).

Vraťme se nyní zpět, k událostem z roku 1990, které v Kyrgyzstánu odstartovaly dosud přítomný etnický konflikt mezi Uzbeky a Kyrgyzy. Na stupňované napětí v zemi mělo vliv několik faktorů. Jako první můžeme uvést podprezentovanou menšinu Uzbeků ve státní správě, druhým faktorem je potlačující uzbecká identita (přijetí jazykového zákona, který stanovuje kyrgyzštinu jako oficiální jazyk a ruštinu jako „jazyk mezietnické komunikace“. Další skutečností mající vliv na nadcházející události byl nástup ekonomické krize a s tím spojené obviňování Uzbeků ze zabírání lépe placených míst (taxikáři, obchodníci). Posledním, ne však méně významným ukazatelem blížícího se konfliktu, byl nárůst nacionalismu a nacionalistických skupin ve společnosti a to na obou stranách. Na straně Kyrgyzů vznikla nová skupina Vzájemná pomoc, na straně Uzbeků hnutí Adolat (Spravedlnost) (Horák 2005a: 180-181).

Katalyzátorem se pak stala pozemková reforma, kterou fakticky řídila kyrgyzská byrokracie díky svému většinovému zastoupení ve státní správě (Fumagalli 2007: 1-2). Možnost získat pozemek na stavbu domu byla v řadě případů spojená s korupcí a protekcí, což věrohodnost celého procesu vážně narušovalo. Jakmile se navíc v dubnu 1990 zformovala skupina Kyrgyzů pod názvem Oš-ajmagy, státní správa pod jejich nátlakem zcela podlehla a upřednostnila kyrgyzské kandidáty pro přiděl domů před uzbeckými. Tímto krokem se konflikt stal

neodvratitelný. Samotné násilí páchané na příslušnících obou etnik doprovázelo vypalování domů a rabování. Výsledkem několikadenních střetů bylo okolo 120 mrtvých Uzbeků a 51 Kyrgyzů včetně jednoho Rusa (Horák 2005a: 180-182; Weyermann 2005: 19-21).

Faktem zůstává, že rozpad Sovětského svazu zahájil etapu dezintegrace do té doby alespoň částečně jednotného prostoru. Dalším problémem byla počínající převaha neformálních institucí v rámci elit (patronsko-klientské vazby, klanové struktury atd.), což v důsledku vedlo k vytvoření slabých mocenských institucí. Tím mám na mysli vládu, parlament či volby (Berdikeeva 2006: 8). Faktor retradicionalizace, což je pojem, kterým někteří autoři označují absenci vnějších kontrol, která vede k opětovnému upevnění neformálních struktur, zde sehrál zásadní roli. Posílení elit samozřejmě znamenalo i vytvoření nových mocenských center, mimo oficiální instituce, která přebrala rozhodující vliv na přijímaná rozhodnutí (Horák 2006: 204). Období nadcházející vlády prezidenta Akajeva bylo tedy do jisté míry již předem odsouzeno ke korupci, nepotismu a nefunkčním politickým strukturám v rámci celého systému (Berdikeeva 2006: 8).

Další dopad desetiletí trvajících sovětské totalitní vlády představoval téměř vymizelou občanskou společnost, s čímž se pojí i slabá aktivace občanů v rámci politického dění, čímž se logicky zpomalilo vytvoření a konsolidace nově potřebného stranického systému. Nově vzniklé „strany“ představovaly spíše skupinu jednotlivců, kteří měli zkušenosti s politickými posty z dob éry Sovětského svazu. Jakmile však mělo dojít k vytvoření nových fungujících stran, které mohly představovat zájmovou pluralitu ve společnosti, ukázalo se, že strany jsou spíše přechodně fungující organizace s malou kontinuitou, které mnohdy nejsou schopny přežít dvě volební období. Strany se navíc potýkají s dalšími problémy jako např. absence jasně vymezeného ideologického programu nebo

schopnost přilákat voliče a informovat ho o svých rozhodnutích. Transparentnost voleb byla navíc narušována tendencí voličů hlasovat pro jednotlivé známé kandidáty na základě jejich příslušnosti ke klanu či regionu (Berdikeeva 2006: 8).

Na druhou stranu pravdou zůstává, že je velice těžké pro jednotlivé strany oslovit voliče, kteří nejsou napojeni na jejich region. Například občané z oblasti Talaské jsou napojeni na Republikánskou lidovou stranu, zatímco občané z Ošské a Džalabádské oblasti jsou napojeni na stranu Obroda. Pochází-li Vaši příbuzní z Talasu, budete se samozřejmě hlasovat pro Republikánskou stranu (Öraz 2006: 88). Tento systém výměny se vyvinul v průběhu historie, kdy byli lidé, které jsme na začátku této studie označili jako elity, schopni pro svoji oblast získat přístup k omezeným zdrojům nebo konkrétní pomoc. Výměnou za to očekávali politickou podporu. Občané navíc věří, že politická oddanost vůči klanu může jim i jejich rodinám zajistit budoucnost a je tedy například více určujícím faktorem, než jejich skutečná kvalifikace (Kuehnast – Dudwick 2004: 2-3).

Navzdory dosud uvedeným poznatkům můžeme za faktor ovlivňující stav stranického systému pokládat i samotnou osobu prezidenta, který snahou o posílení vlastních kompetencí a centralizací moci ve vlastních rukách, rovněž zpomalil vývoj politických stran (Ishiyama – Kennedy 2001: 1177-1180).

5 První léta nezávislosti – vláda prezidenta Akajeva

Na konci předchozí kapitoly jsme si představili okolnosti, za jakých došlo k utváření prvních politických institucí nezávislého Kyrgyzstánu, nyní si představme vývoj těchto institucí za vlády prezidenta Akajeva.

Kyrgyzstán v prvních letech po rozpadu Sovětského svazu nastoupil progresivní cestu ke snaze o demokratizaci. Prvních pět let Akajevovy vlády představovalo snahu o zavádění politické liberalizace a prosazování dominantní role formálních politických institucí na úkor tradičních klanových struktur (Luong 2002: 15-17). Dalo se ovšem předpokládat, že tyto reformní snahy spojené navíc s přílišnou razancí byly pro společnost, která se mnohdy ještě v mysli obracela k bývalému režimu, dlouhodobě neudržitelné. Šoková terapie nepostihla z daleka jen oblast politickou, stejné reformní snahy představil Akajev i v rámci ekonomiky, v níž se Kyrgyzstán vydal po desetiletích centrálně plánovaného hospodářství cestou tržního hospodářství (Kuehnast – Dudwick 2004: 7).

Ekonomická reforma zahrnovala i jednu z nejradikálnějších privatizací mezi nově nezávislými středoasijskými republikami, která měla rovněž podpořit a nastartovat trh, čímž by přilákala zahraniční investory, což se později skutečně podařilo. Tato privatizace zahrnovala podle oficiálních statistik na 8 500 podniků privatizovaných v rozmezí let 1991-1996, přičemž nejradikálnější přeměnou prošel nejvíce poznamenaný zemědělský sektor. Další výzvou bylo zavedení nové národní měny, které proběhlo úspěšně v roce 1993. Odvrácenou stranou „šokové terapie“ byly vysoké sociální náklady, které vedly Kyrgyzstán směrem k jedné z nejnižších životních úrovní v rámci SNS, ta byla doprovázená rostoucí chudobou a vysokou mírou nezaměstnanosti. Počáteční oživení ekonomiky, které tato terapie přinesla, bylo záhy vystřídáno hořkou realitou přinášející destruktivní vedlejší účinky (Abazov 1999: 220).

Akajev byl v rámci boje s neformálními strukturami nucen uchýlovat se k autoritářským praktikám. Do roku 1994, tedy do doby nabití účinnosti nově vyhlášené ústavy z roku 1993, Akajev koncentroval moc ve svých rukou pomocí prezidentských dekretů s platností zákona. To se projevilo

například faktem, že do roku 1994 byl prezident zároveň šéfem exekutivy (Horák 2005a: 161). Mezi konkrétní skutky prezidenta můžeme tedy počítat představení nové ústavy (po vzoru ústavy americké), ve které byly zakotveny základní svobody, mezi nimi i právní ochrana vlastnických práv. Dále bylo vytvořeno nezávislé soudnictví a reprezentativní zákonodárny sbor. Pozoruhodné rovněž bylo, že kromě etnických střetů na jihu země v roce 1990 nedošlo, až do roku 2005 k vojenským převratům ani ozbrojeným zásahům vůči obyvatelstvu (Collins 2002: 138-140).

Zvlášť zmiňme ještě sociální reformy tzv. národní projekty, které spadaly do Akajevem vyhlášené koncepce „Kyrgyzstán je náš společný domov“. Mezi tyto kampaně spadalo zvyšování povědomí veřejnosti o sociálních otázkách nebo otázkách životního prostředí. Jmenujeme například kampaň za snižování chudoby, nerovnosti pohlaví, podporu starších osob, životního prostředí nebo cestovního ruchu. V roce 1996, který byl věnován genderové problematice, Kyrgyzstán obsadil druhé místo v celosvětovém žebříčku, který určuje index rovnosti žen a mužů. Ženy v té době obsazovaly zhruba 30 % míst ve veřejném sektoru a téměř 19 % míst v ministerském kabinetu (Marat 2008: 41). Nutno podotknout, že v současné době jsou kulturní, ekonomické a politické překážky pro ženy ve společnosti jedním z témat, které je třeba řešit, jak vyplývá z každoroční zprávy UNDP o stavu země vydané v loňském roce (UNDP 2014: 39).

Druhým pozitivním odrazem této koncepce bylo odvedení pozornosti obyvatel od multietnického složení země. „Náš společný domov“ měl symbolizovat jednotu země a urovnat spory mezi jednotlivými etniky (Fumagalli 2007: 11). Prezidentovu snahu o sjednocení země ostatně dokladuje i článek v ústavě, ve kterém jsou za občany země považováni všichni občané Kyrgyzstánu bez rozdílu etnické příslušnosti, avšak se

zachováním formulace o snaze o obrodu Kyrgyzského etnika a ochraně a rozvoji zájmů všech národností, které společně s Kyrgyzy představují kyrgyzský lid (Hromková 2010: 821).

Dalším pozitivním rysem prvních let nezávislosti je i fakt, že prezidentské, parlamentní i volby do místních orgánů, které proběhly v letech 1991-1995 byly označeny jako svobodné a spravedlivé. Aktivní občanská společnost však byla velice slabá a omezená především na vzdělané obyvatele měst. Akajev tedy podle všeho dokázal vytvořit v Kyrgyzstánu obklopeném zeměmi, které se o demokratické reformy sotva pokusili nebo je rovnou zavrhlí, vytvořit semi-liberální demokracii (Collins 2002: 138-140).

Akajevovi se podařilo v zahraničí vybudovat pozitivní image země. Kyrgyzstán byl během prvních let jeho vlády označován jako „Švýcarsko Střední Asie“ nebo „ostrov demokracie ve Střední Asii“. I díky tomu získala země mezinárodní investiční a úvěrovou podporu a to ve veřejném i soukromém sektoru (Marat 2008: 44; Marat 2007). Tito donoři se snažili podpořit hospodářský růst a zamezit rostoucímu rozpočtovému deficitu, odhaduje se, že v roce 1999 činila celková částka kyrgyzských úvěrů téměř 1, 5 miliardy dolarů. Hlavními věřiteli přitom byli MMF, Světová banka, Rusko, Turecko a Asijská rozvojová banka (Connery 2000: 4).

Vraťme se nyní k ucelenému popisu vývoje politických událostí v 90. letech. V roce 1993 Kyrgyzstán přijal již zmiňovanou první ústavu od dob své nezávislosti, která obsahovala dělbu moci na výkonnou, zákonodárnu a soudní. Popsané vztahy mezi parlamentem a prezidentem se rovněž vyznačovaly vyvážeností těchto dvou mocí. Tato ústava tak představovala naději pro život schopného demokratického politického systému. K první z mnoha změn ústavy došlo již v roce 1994,

kdy došlo ke změně jednokomorového parlamentu na dvoukomorový. Další referendum o změně ústavy, které proběhlo v roce 1996, posunulo Kyrgyzstán od prezidentsko-parlamentního k prezidentskému režimu, s tím logicky souviselo posílení pravomocí prezidenta. Ten mohl kromě premiéra (jmenován parlamentem) jmenovat kohokoliv členem vlády a dále i velvyslance (již bez potvrzení parlamentu). Další referendum o změně ústavy bylo vyvoláno v roce 1998 a znamenalo snížení počtu poslanců v obou komorách. Pod vlivem událostí byl prezident nucen vyvolat další referendum v roce 2003, které reviduje ty články ústavy, které dávaly prezidentovi větší pravomoci (premiér i ministři musejí být znovu potvrzováni parlamentem a znovu zavádějí jednokomorový parlament) a tak nově schválená verze představuje znovu demokratický prvek v tehdy již autoritářském režimu prezidenta Akajeva (Horák 2005a: 161-162).

Nyní si řekněme něco blíže o pozici prezidenta, ten měl v prvních letech své vlády poměrně velkou koncentraci moci ve svých rukách. K již zmiňovaným výsadám, kterými disponoval, přidejme ještě možnost vydávání dekretů s platností zákona. První omezení těchto pravomocí však přináší již ústava z roku 1993. Opačné důsledky mělo referendum z roku 1996, které pravomoci prezidenta znovu posílilo, připomeňme si, že i s tímto posílením ovšem kyrgyzský prezident nedosahoval takových pravomocí, jako tomu bylo v okolních zemích. V proceduře všelidové volby prezidenta je volen kandidát, který musí splňovat podmínku kyrgyzského státního občanství, věkové hranice v rozmezí 35-65 let, pobytu v zemi déle než patnáct let a musí prokázat znalost kyrgyzského jazyka. Každý kandidát musí navíc splnit podmínku zisku minimálně 50 tisíc nasbíraných podpisů na svoji podporu. Podmínka zisku podpisů a prokázání znalosti kyrgyzštiny byly nejčastěji využívané záminky pro vyškrtání mnohdy několika prezidentských kandidátů. Funkční období

prezidenta je pět let s maximálně jedním znovuzvolením. Volba sama je dvoukolová, přičemž v prvním kole musí kandidát získat absolutní většinu hlasů. Pokud nikdo nezvítězí, postupují do druhého kola dva kandidáti s největším počtem hlasů z kola prvního. Zde stačí k vítězství pouhá většina hlasů (Huskey 2006: 1; Waisová a kol. 2007: 192).

Před volbami v roce 1995 bylo ještě vyvoláno referendum o prodloužení funkčního období stávajícího prezidenta, to ovšem neprošlo a konaly se tak řádné volby, ve kterých přesto Akajev zvítězil. Jeho největším soupeřem se jako ve volbách roku 1990 stal Absamat Masalijev, ten ovšem nedokázal získat více než 24,4 % hlasů, zatímco Akajev vyhrál se 71,6 % hlasů. Opomineme-li fakt, že týden před volbami byla řada kandidátů vyškrtaná z důvodů již zmiňovaných, mohly OSN i OBSE konstatovat, že volby proběhly relativně demokraticky, tedy pokud odhlédneme od faktu, že prezident Akajev neměl ve volbách vůbec kandidovat. Avšak právním výrokem Ústavního soudu byla tato „banalita“ napravena. Následující volby v roce 2000 Akajev znovu s přehledem vyhrál, se 74,5 % hlasů to navíc bylo opět se značnou převahou (Horák 2005a: 164-165).

Parlament „Nejvyšší sovět“ byl mezi roky 1990-1995 volen dvoukolovým většinovým systémem v jednomandátových obvodech do jediné komory, která se skládala z 350 členů. Ti byli v prvních volbách voleni jako nestraníci, jelikož registrace stran začala až v roce 1991. Změnou ústavy z roku 1993 došlo ke změně názvu parlamentu na Žogorku Keneš tedy Nejvyšší shromáždění (UNDP 2014: 4).

Mezi roky 1995-2000 je Žogorku Keneš složený ze dvou komor, do kterých jsou členi voleni smíšeným volebním systémem. Tato změna nastala po referendu v roce 1994. Dolní komora (Zákonodárné shromáždění) se skládá ze sedmdesáti poslanců, horní komora

(Shromáždění lidových poslanců) z třiceti pěti. Další změna nastala v roce 2000, kdy byl počet členů v parlamentu pozměněn na šedesát a čtyřicet pět. V dolní, sedmdesáti členné komoře se dvě třetiny volily společně s celou horní komorou v jednomandátových volebních obvodech. Tato volba využívala dvoukolový většinový volební systém. Zbylí členové dolní komory byli voleni poměrně pomocí uzavřených volebních seznamů v jediném celostátním obvodu. Nastavena byla 5 % volební klauzule (Huskey 2006: 1). Měli bychom ještě zmínit, že silnější komoru představovalo Shromáždění lidových poslanců, tedy až do doby následujícího referenda (Horák 2005a: 166).

V dalším referendu z roku 2003 došlo k opětovné změně parlamentu na jednokomorový, do něhož je voleno 75 členů v jednomandátových volebních obvodech za použití dvoukolového většinového volebního systému. V této době se navíc kandidátů na post poslanců začalo týkat pravidlo o trvalém pobytu v zemi, které vedlo k diskvalifikaci několika prominentních kandidátů před volbami 2005. Tyto změny byly trvalé až do roku 2007 (UNDP 2014: 5).

Nyní přejdeme k samotným volbám. První parlamentní volby, ještě do Nejvyššího sovětu, se konaly v roce 1990 a téměř všechna křesla obsadili komunističtí členové. I když už v té době byl parlament značně atomizovaný, vytvořila se řada frakcí (liberální, konzervativní). Parlament vládl ve stejném složení ještě následující tři roky. Volby 1995 navíc prokázaly neschopnost stran přilákat voliče a většina poslanců tak byla zvolena na základě své klanové příslušnosti. Nejvíce zástupců tak získala strana Sociálně demokratická, ve které převládali bývalí komunisté. Díky této atomizaci navíc nebylo možné dojít k téměř žádné shodě, jelikož každý poslanec zastával své regionální zájmy a bylo tak nutné před každými volbami uzavírat nové koalice. Následující parlamentní volby, které proběhly v roce 2000 tak ještě více zvýraznily převahu nezávislých

kandidátů (ti získali 80 % křesel) na úkor politických stran. Mezi nimi jednoznačně převládla Komunistická strana Kyrgyzstánu, která těžila především z již dlouholeté voličské základny (Collins 2002: 147, Horák 2005a: 166).

Co se týče politických stran, do roku 1990 existovala pouze Komunistická strana Kyrgyzstánu. Ještě před rozpadem sovětského svazu se však začala formovat první opoziční hnutí. Ta byla schopná se sjednotit do Demokratického hnutí Kyrgyzstánu, které tak mohlo vytvořit rovnocennou protiváhu zavedené komunistické straně. Jakmile hnutí splnilo svou funkci (1991), odtrhla se od něj jeho radikální křídla, konkrétně šlo o stranu Erk (Svoboda) a stranu Asaba (Obrození). Ze strany Erk se později ještě odštěpila umírněná strana Ata-Meken (Vlast), která patřila k největším kritikům prezidenta Akajeva. Strana Asaba je nacionálně radikální strana vyznačující se protiruskou rétorikou. Strana Erk se vydělila jako radikálně nacionalistická, její vliv byl ovšem omezen po uvěznění předních vůdců a rozkolu ve straně. Patří rovněž mezi kritiky prezidenta Akajeva. Dalším hnutím, o kterém se budu později zmiňovat je Ar-Namys, v jehož čele je Akajevův velký kritik Felix Kulov (Horák 2005a: 167-170).

Před prezidentskými volbami v roce 1991 vzniklo na podporu prezidenta Akajeva hnutí Národní jednota. Toto hnutí se v roce 1992 transformovalo na Republikovou lidovou stranu. V roce 1993 se reformní křídlo komunistů transformovalo na Sociálnědemokratickou stranu. Konzervativní komunisté se rovněž snažili profilovat jako nová moderní strana. Ve volbách v roce 1995 se do parlamentu dostalo jedenáct stran, přičemž se čtrnácti křesly dominovala Sociálně demokratická strana. Zbylé strany zaznamenaly maximální zisk čtyř křesel. Pro následující volby v roce 2000 došlo ke spojení strany Jednota Kyrgyzstánu a Sociálně demokratické ve Svaz demokratických sil, který ovšem ve

volbách propadl a dal tak prostor Komunistické straně Kyrgyzstánu, která získala patnáct křesel. Do parlamentu se přitom dostalo pouze dalších pět stran. Markantní je přitom rozdíl v zisku křesel pro strany, které v roce 1995 získaly pouhých 38 křesel, zatímco nestraníci celkem 67 a ve volbách v roce 2000 se tento poměr ještě zvětšil a to 25 křesel ve prospěch stran a 80 křesel ve prospěch nezávislých kandidátů. O ideologickém rozdělení stran toho nemůže říci příliš. Strany se totiž dělí podle jednoduché osy, ty které jsou pro prezidentské a ty které jsou proti (Horák 2005a: 168-169). Za poznámku ještě stojí jednoznačné podprezentování menšin po celou dobu vlády prezidenta Akajeva a to zhruba o polovinu, jedná se přitom především o Uzbeky (Waisová a kol. 2007: 192).

Během vlády prezidenta Akajeva pronikly neformální klanové struktury do jednotlivých složek moci, tedy do odvětví mocí výkonné, zákonodárné a soudní. Všimneme-li si řady referend a ústavních změn, které proběhly za vlády prezidenta Akajeva, je jasné, že bylo zapotřebí zajistit si osoby na patřičných místech. Jednou z těchto osob byla prezidentova vzdálená příbuzná Cholpon Bajekova, předsedkyně Ústavního soudu (Collins 2002: 146).

Snaha prezidenta Akajeva opírat svůj režim především o vlastní klanové struktury tedy znamenala začátek jeho konce. Tím totiž přišel o jedno z největších es v rukávu a to o legitimitu svého režimu. Druhým hnacím motorem občanské společnosti se stala média, která pravidelně upozorňovala na prezidentovi přehmaty, korupční jednání a později i na násilné útoky proti opozici. V roce 2001 tak čelila čtyři největší nezávislá média v Kyrgyzstánu soudnímu sporu, který pro ně mohl znamenat zánik anebo převzetí kontroly vlastní prezidentovou rodinou (Collins 2002: 148).

Počáteční snaha o zavedení liberálních reforem tak nakonec v prostředí nově nezávislé středoasijské republiky ztroskotala, zatímco do roku 1995 můžeme o Kyrgyzstánu hovořit jako o semi-liberální zemi, zejména mezi roky 2000-2005 byl režim považován za čistě autoritářský. Páteř tohoto režimu představovaly neformální regionální struktury a klientelismus. K tomu se přidal zhoršující se stav ekonomiky, která nebyla schopná pružně reagovat na zhoršující se životní úroveň obyvatelstva a strach vůdců okolních zemí z přelití reformních tendencí do vlastní země. Akajevova popularita tak strmě klesala (Horák 2010).

Vraťme se ještě před pádem prezidenta Akajeva k vazbám, které si během své vlády vytvořil a které mu umožnily uplatňovat rozsáhlý vliv. Tyto vazby byly založené na silném klanově-regionálním základu. V centru těchto vazeb je prezidentova rodina, sám Akajev přitom pochází z rodu navázaného na Čujskou oblast, jeho nepopulární manželka, Marjam Akajevová, z oblasti Talasské. Zatímco lidé navázaní na prezidenta Akajeva ovládali prezidentskou administrativu, sdělovací prostředky a regionální správu, lidé ze strany Marjam Akajevové byli navázáni na finanční sektor, bankovníctví a podnikatelské kruhy. Další vliv prezident uplatňoval pomocí svých potomků. Jeho dcera byla šéfkou nevýznamnější proprezidentské Strany jednoty a rozvoje „Alga Kyrgyzstan“, její manžel je přitom významný kyrgyzský podnikatel. Druhá dcera se zabývala prodejem zlata z kyrgyzského dolu Kumtor. Dalším vlivnou osobou byl vicepremiér Džomaartem Otorbajev, který byl prezidentovi velice blízko a stejně jako on pocházel z Akademie věd Kyrgyzstánu (Horák 2005b: 18).

Nyní se ještě zmíním o opozici, tu v Kyrgyzstánu představovali především lidé, kteří se s prezidentem Akajevem dostali v průběhu jeho vlády do sporu a následně byli od moci odstaveni. Přesto se jeho opozice, i díky vzdálenosti dvou hlavních center, nedokázala sjednotit.

Mezi hlavními vůdci opozice jmenujme Azimbeka Beknazarova, místopředsedu Národního hnutí Kyrgyzstánu, předsedu opoziční strany Ata-Meken nebo bývalého premiéra, vůdce opozičního uskupení Lidové hnutí Kyrgyzstánu, Kurmanbeka Bakijeva a nebo radikálního poslance Agachána Madumarova. Asi Vás nepřekvapí, že všichni výše zmínění jsou napojení na jižní oblasti. Naopak ze severní oblasti pochází bývalý vůdce strany Ar-Namys, primátor Biškeku, Felix Kulov. Dalším „seveřanem“ je vůdce opozičního sdružení Občanský svaz pro spravedlivé volby (Berdikeeva 2006: 9; Horák 2005b: 18).

Před parlamentními volbami v roce 2005 došlo stejně jako před prezidentskými volbami k hrubým manipulacím. Jedním z těchto pokusů je snaha spojit opoziční vůdce s organizovaným zločinem, což by jim zamezilo přístup k mezinárodním grantům. Dalším pokusem o zamezení aktivit opozice se stal i zákon omezující shromažďovací právo, což jak se později ukáže, bude nedostačující. Prezident se rovněž snažil zamezit aktivitám mezinárodních organizací (Horák 2005b: 18).

K diskreditaci prezidentských kandidátů bylo, jak jsem již naznačila, využito několik důmyslných opatření, jmenujme jazykovou zkoušku, složení několikatisícové kauce, která se vracela pouze kandidátům, kteří ve volbách získali min. 10 %, sebrání 50 tisíc podpisů, přičemž 3 % z nich musejí pocházet z každé oblasti v zemi (Huskey 2006: 1).

Že se politické poměry v zemi změnily, bylo jasné již po zmanipulovaných únorových parlamentních volbách, po kterých se prvně začala sjednocovat opozice proti prezidentovi. Lidé se obávali především znovuzvolení dosavadního prezidenta i přesto, že tuto možnost ústava vylučovala. Zhruba patnáct tisíc demonstrantů v březnu roku 2015 protestovalo nejprve na jihu země, kde požadovali okamžitou rezignaci

prezidenta, nepřiměřený zásah policie však vyvolal další vlnu odporu, což vyústilo až v hromadný pochod z jihu na sever a dobytí tzv. Bílého domu (sídla parlamentu a prezidenta) (Horák 2005c). Ještě před tím ovšem stihl prezident Akajev opustit zemi, stejně jako jeho syn, který uprchl pár měsíců před tím, aby se vyhnul obvinění ze závažných hospodářských trestných činů (Tabyshalieva 2006: 4).

Protesty se dále točily okolo všudy přítomné korupce, která měla být hlavním prostředkem prezidenta Akajeva pro zmanipulování voleb a dosazení si loajální osoby do této funkce. Ještě před volbami si ovšem prezident Akajev pojistil zabezpečení vlastní nedotknutelnosti a to zákonem o bývalých hlavách státu, který mu zajišťuje i po uplynutí jeho funkce imunitu. Pokud by ovšem ve volbách zvítězila opozice, mohla by usilovat o změnu daného zákona (Horák 2005b: 17).

Během březnových protestů se opoziční síly stačily rychle zformovat do nového hnutí s názvem Výbor národní jednoty. Vůdce opozičních sil a bývalý premiér, Kurmanbek Bakijev, uzavřel koaliční dohodu se svým hlavním soupeřem Felixem Kulovem, který byl uvězněn v roce 2001 (původně na 10 let) na základě falešného obvinění z korupce a propuštěn až na základě rozsáhlých březnových protestů. Podle dohody se v případě vyhraných voleb měl stát Bakijev prezidentem a Kulov premiérem. V prezidentských volbách, které se konaly v červenci 2005, nakonec zvítězil se ziskem 88 % hlasů, Kurmanbek Bakijev a to především díky populárnímu sloganu proti korupci. Volby byly podle mezinárodních pozorovatelů svobodné, rovné a regulérní (Crisis Group 2005a; Marat 2008: 44; Waisová a kol. 2007: 193-194).

Tyto události vešly v mezinárodní povědomí jako Tulipánová revoluce a znamenaly tak ukončení patnáctileté vlády prvního kyrgyzského prezidenta, která se vyznačovala především rozdělením

moci mezi několik klanů, které mezi sebou udržovaly relativní rovnováhu v distribuci hospodářských zdrojů (Collins 2002: 146). Dalším znakem byla neschopnost zamezit všudypřítomné korupci, což bylo, i vzhledem k předchozímu faktu, do značné míry nemožné. S tímto problémem šla ruku v ruce i neschopnost rozvíjet právní stát. Akajevův režim dokonce přečkal i události v roce 2002, kdy byla do jižní provincie Aksy zvolena guvernérka ze severu. Taktiku odstranění klanových soupeřů v určitém regionu a jejich nahrazení klanovým vůdcem z jiného regionu, prezident používal často. Tyto události však nečekaně vyústily v smrt šesti civilistů, což následně vedlo k několika měsíčním protestům. Po jeho kontroverzním znovuzvolení v roce 2000 se navíc stále více uchyloval k autoritářským praktikám a začal tak ztrácet i podporu severních oblastí (Crisis group 2005a; Berdikieva 2006 : 10).

Prezident Bakijev převzal zemi ve stavu potřeby rozsáhlých politických reforem, především šlo o decentralizaci moci a posílení pravomocí jednotlivých politických institucí. Tyto pravomoci navíc potřebují zajištění právní vymahatelnosti. Země se navíc nacházela před hrozcí hospodářskou krizí. V zemi navíc došlo ke zvýšení zločinnosti díky snaze jednotlivých zločineckých skupin chopit se ekonomické a politické moci (Crisis Group 2005b).

6 Vláda prezidenta Bakijeva

Jak jsme již předeslali, prezident Bakijev se po zvolení do funkce v červenci 2005 ocitl v poměrně nepříjemné situaci. Nesmíme zapomínat, že jako budoucí prezident, uzavřel koaliční smlouvu s Felixem Kulovem, vůdcem strany Ar-Namis, že po jeho zvolení do funkce to bude právě on, kdo převezme roli předsedy parlamentu. Tento fakt zmiňuji především z důvodu, že Kulov nepředstavoval jenom politického soka, ale i představitele severních oblastí, zatímco prezident Bakijev patřil k jižním

oblastem, konkrétně k Ošské oblasti. Pomyslně tak spojili zemi (Horák 2005c). Další komplikující skutečností byly parlamentní volby ze začátku roku 2005 označeny za sice konkurenceschopnější než ty předchozí, doprovázela je přesto řada nesrovnalostí a manipulací, což vedlo ke ztrátě důvěry voličů i kandidátů. V důsledku tento fakt znamená, že byl zvolený parlament, v němž většinu postů obsadili přívrženci tehdejšího režimu, kteří byli spjatí s nejrůznějšími skandály a korupčními aférami (Freedom House 2007).

I přes volební sliby o rychlých reformách a boji proti korupci, ani na konci roku se občané nedočkali adekvátních opatření. Bývalí přívrženci Akajevova režimu zůstávali dál u moci. O tu navíc propukl boj i mezi dalšími zločineckými skupinami, což vyústilo v řadu zatýkání i násilných zabití poslanců především z řad opozice. Během období Bakijevovy vlády navíc došlo k zásadnímu posunu v přístupu k nezávislým médiím, která byla režimem značně omezována. Jednalo se buď o částečnou nebo úplnou cenzuru, o zastavení vysílání některých TV stanic nebo o zastavení činnosti některých internetových portálů. Tyto praktiky jsou považovány za jeden z největších problémů represivního Bakijevova režimu (Human Rights Watch 2010; Lanford 2009). Ve spojení s chudobou země a problémy na státní hranici s Uzbekistánem, která byla stále více ohrožována ze strany islámských fundamentalistických skupin, se o Kyrgyzstánu po právu hovořilo jako „slábnoucím“ nebo „rozpadajícím“ se státu (Freedom House 2006; Waissová a kol. 2007: 204-208; Pylenko 2005: 12).

Prezident sám na konci roku oznámil, že udržení stability země odvádí jejich činnost od účinných hospodářských reforem. Situace se nezlepšila ani v následujícím roce a euforie občanů po převratu v zemi pomalu vyprchává. Celý problém spočívá především ve vládních tahanicích o moc mezi bývalými funkcionáři z Akajevova režimu. K dalším

problémům, kterými se vláda dosud nebyla ochotna zabývat, přičtěme pravidelná místní povstání, která jsou vyvolána většinou novou korupční kauzou, okupaci zemědělské půdy squatterry a endemické problémy ve věznicích. Nejhorším problémem vůbec je však přetrvávající míra všudypřítomného násilí, kterému nejsou bezpečností složky země schopny čelit. Vláda nebyla schopná čelit těmto okolnostem a pod tlakem událostí dokonce vyhostila dva stávající ministry ze země. Jednalo se o Azimbeka Beknazarova a Rozu Otunbajevovou. Tato událost společně s nenaplněnými sliby o nápravě věcí a reformách vehnala obyvatele znovu do ulic (Crisis Group 2005a; Crisis Group 2006a).

Pod tíhou těchto okolností vláda podala na konci roku 2006 demisi. Prezidentovou odpovědí bylo podepsání ústavních dodatků, které měly omezovat prezidentské pravomoci a posílit roli parlamentu, dlouhotrvající platnost těchto dodatků se ovšem nekonala. Prezident totiž po rozpuštění vlády podepsal dodatky nové, v nichž opět nabývá původních pravomocí. Situace nám tedy může připomínat obdobné praktiky, které používal prezident Akajev (Waisová a kol. 2007: 194). Ještě před nabytím účinnosti nových dodatků ovšem prezident stihl využít nové pravomoci a jmenoval vládu, která se skládala pouze z nově zvolených poslanců proprezidentské strany Ak Zhol (Crisis Group 2005b).

Tyto změny by ovšem nebyly možné bez již zmiňované změny ústavy, ke které došlo v referendu z října roku 2007, přičemž tato změna ústavy vydržela až do roku 2010, kdy došlo v důsledku revolučních událostí k vytvoření nové ústavy. Jedinou pozitivní změnou je přitom zavedení kvót pro zastoupení jednotlivých pohlaví a etnických menšin. Poslanci jsou nově voleni z uzavřeného seznamu poměrného volebního systému všech stran. Počet poslanců se zvýšil ze 75 na 90 s imperativními mandáty. Nově je vláda tvořena pouze stranou, která ve volbách získá většinu. Navíc vedoucí místní správy již nejsou voleni, ale

jmenování prezidentem. Volební klauzule zůstala na 5 %. Strany se ovšem musely vypořádat ještě s 0,5 % prahem zisku hlasů v každé ze sedmi oblastí země a navíc dvou samosprávných měst. Takto nastavený volební systém účinně eliminoval prezidentskou opozici (Election Guide 2007; UNDP 2014).

Tyto změny navíc fakticky znamenaly vládu jedné strany, která byla navíc řízena rozhodnutími prezidenta Bakijeva. Dalo by se tedy říci, že prezident Bakijev povýšil oproti předchozímu režimu pojem centralizace moci na novou úroveň. Opozice v nastalé situaci neměla navíc moc možností pro odvetu, snad jen zaktivovat občanskou společnost. K nejpalčivějším problémům, v polovině vlády prezidenta Bakijeva, patřila stále chudoba, dále pak rostoucí míra inflace, zvyšování cen potravin, možná ekonomická a energetická krize. Je až podivující, jak dlouho dokázal prezident Bakijev přecházet některé problémy a namísto nich se věnovat svým „podnikatelským“ aktivitám (Crisis Group 2008a).

Podívejme se nyní blíže na problémy, které byly v polovině vlády prezidenta Bakijeva v obzvlášť bezúspěšném stavu. První z těchto oblastí je vězeňský systém označovaný v Kyrgyzstánu zkratkou Guin. Kontrole se totiž vymkl stav tohoto sektoru a to i právě pod tíhou několikaletého zatýkání, které do cel přivedlo 16 000 vězňů, kteří nyní představují vážnou hrozbu pro již takhle křehký stát. Hlavním problémem je přitom napojení zločineckých organizací přímo na věznice, ze kterých mohou v případě potřeby rekrutovat zločinecké skupiny potřebné síly. Vláda navíc nad těmito zařízeními ztratila efektivní centrální kontrolu. Připočteme-li navíc, že se věznice nacházeli ve špatném stavu, jednalo se o skutečnou hrozbu. Že se jedná o skutečnou hrozbu, navíc ukázali události z roku 2005, kdy byl při návštěvě věznice zabit jeden poslanec, což bylo označené jako politicky motivovaná vražda, která vedla k řadě protestů a navíc dalším násilnostem. Sektor vězeňství je, jak jsme si

ukázali, dlouhodobě ve špatném stavu, je tedy namístě, aby vláda začala jednat a učinila patřičné kroky směrem k nápravě (Crisis Group 2006b).

Problém věznic je však napojen na celý nefunkční soudní systém, kterému se dlouhodobě nedaří zachovat si nezávislost. Neschopnost soudů zamezit korupci je logická, vzhledem k tomu, že samy soudy jsou ovládány skrze jednotlivé politiky. Nejistota pramenící z nedůvěry občanů vůči této instituci je přitom základním problémem každého právního státu. Stejně jako za vlády prezidenta Akajeva, byly soudy i pro prezidenta Bakijeva prostředkem pro vypořádávání se s opozicí a to především během voleb. Jedinou pozitivní změnou prosazenou v dodatcích ústavy, je zrušení trestu smrti, o které aktivisté mnoho let usilovali (Crisis Group 2008b).

Přejdeme nyní ještě k některým charakteristikám Bakijevovy vlády. Někteří autoři se shodují, že jedním z rysů Bakijevovy vlády je neschopnost ustanovit státní ideologii, pomocí níž by vládl a která by sjednotila nejen severní a jižní oblasti, ale i veškerá kyrgyzská etnika. Proto můžeme, i přes počáteční snahy o sjednocení těchto dvou oblastí, pozorovat napětí mezi oběma celky po celou dobu trvání Bakijevovy vlády (Marat 2010: 90-91). Ne, že by se snad prezident, potažmo vláda, nepokusili o zavedení nějaké koncepce. Vzpomeňme na předvolební hesla o boji proti korupci. Jejich nenaplnění bylo ovšem značným zklamáním. V roce 2007 představil nový kabinet koncept jednotné národnosti politiky a ideologie „Rozvoj skrze jednotu“. Ovšem výroky o odstranění štěpení mezi jižními a severními oblastmi společně s heslem „Kyrgyzstán patří Kyrgyzům“ nesklidily dobrý ohlas (Hromková 2010: 822-823). Co se týče tvorby státní ideologie, zmiňme ještě koncepci státního tajemníka Dastana Sarygulova, který se do Kyrgyzské společnosti snažil vnést zcela nové náboženství – tengrismus. Jedná se o složité turkické náboženství založené na uznávání hodnot jako národ, tolerance vůči

jiným náboženstvím a etnikům. Tuto koncepci zmiňují i proto, že právě Sarygulov se pravděpodobně stal jednou z obětí prezidentského režimu, poté co přešel do opozice (Lanford 2009; Marat 2006).

Shrňme si tedy události od nástupu prezidenta Bakijeva k moci, kam ho vynesla tzv. Tulipánová revoluce v roce 2005. De facto od počátku své vlády Bakijev centralizoval moc do vlastních rukou a opouštěl ještě zbylé dosavadní demokratické principy, na nichž systém stál. Brzy bylo jasné, že nový režim je ještě více zkorumpovaný, než režim prezidenta Akajeva. Brutální zásahy proti opozici tento režim ještě více zdiskreditovaly (Crisis Group 2010).

A tak po pěti letech své vlády je nový prezident obviňován ze stejných zločinů jako jeho předchůdce. A tak, přesto že se prezident snažil uzavřít občanské společnosti veškeré dostupné nástroje protestu, občané přesto v roce 2010 znovu vyšli do ulic a ukázali, že nejsou ochotni tolerovat další autoritářský režim. Tento fakt je jasným signálem, že se kyrgyzská společnost chce ubírat opačným směrem, ale bohužel neví, jak této změny dosáhnout.

Společně s obyvateli země, začaly ztrácet trpělivost i jižanské nekyrgyzské podnikatelské kruhy, které se režim snažil odstavit od moci. Situace se dotkla řady uzbeckých podnikatelů a kriminálních struktur. Jediný, kdo z této situace profitoval, byla prezidentova rodina a vládcové okolních států, kterým se režim v Kyrgyzstánu konečně začal zamlouvat. Někteří se domnívají, že přivírání očí nad dlouhodobými problémy a naopak nastavování si vlastních krátkodobých plánů, mělo prezidentovi zajistit přežití po dvě funkční období s následným předáním moci do rukou jeho syna Maxima (Central Asia-Caucasus Analyst 2005: 20).

Hovoříme-li o prezidentově rodině, bylo by možná dobré zmínit, stejně jako u prezidenta Akajeva, jaké funkce zastávali členové

Bakijevovy rodiny. Bratr Jusupbek byl poslancem a guvernérem Džalabádské oblasti, který odstoupil ze své funkce krátce po jeho obvinění z nepotismu, které se objevilo v tisku. Další prezidentův bratr Adyl byl obchodním zástupcem Kyrgyzstánu v Číně a další z bratrů Marat byl kyrgyzským velvyslancem v Německu (Central Asia-Caucasus Analyst 2005: 20).

Nyní již přejděme k událostem roku 2009. Největší událostí roku byly samozřejmě předčasné červencové prezidentské volby. Díky dosavadnímu vývoji nikdo nepochyboval, že budou volby zmanipulované a prezident Bakijev udělá vše proto, aby se udržel u moci. Situace byla tak daleko, že se na organizaci občanské společnosti v zemi nechtěly podílet ani nevládní organizace a místní sdělovací prostředky, které se staly v průběhu celého roku terčem násilí. Prezident vládl téměř ve všech složkách veřejné správy pomocí pro vládní strany Ak Zhol, čímž kontroloval vládu ve všech jejích úrovních. Byla zavedena agentura pro kontrolu veškerého státního finančního toku peněz včetně národních strategických podniků, zahraniční pomoci a úvěrů. Do čela nebyl dosazen nikdo jiný než prezidentův syn Maxim (Marat 2010).

Přejděme nyní k samotným volbám. V těch zvítězil prezident Bakijev se ziskem 77% hlasů, daleko na druhém místě se umístil bývalý premiér Almazbek Atambajev se ziskem 8,5% hlasů. Přes jasně zmanipulované výsledky voleb se žádná z nevládních organizací působících v Kyrgyzstánu neodvážila výsledky těchto voleb napadnout (Marat 2010).

Prezident Bakijev se v domnění upevnění svého režimu rozhodl svůj režim ještě více posílit, vytvořil proto Národní bezpečnostní agenturu, pod níž spadalo ministerstvo vnitra, obrany a zahraničních věcí a kterou ze své pozice řídil. Opozice byla umlčena obavami o vlastní život, byl

znovu navržen zákon o trestu smrti a došlo i na zákon omezující svobodu náboženství (Marat 2010).

Přelomovou událostí se však stalo zatčení všech hlavních předáků opozice v dubnu 2010. Tato událost strhla vlnu demonstrací, která měla být potlačena bezpečnostními složkami. Armádní generálové (většinou ze severu) ovšem odmítli takto rozsáhlý zásah a fakticky tak odmítli nadále podpořit stávající režim. V zemi se nezávisle na sobě vytvořily různé radikální skupiny, jejichž činnost nebylo možné kontrolovat ani zastavit. Znovu tak došlo k dobytí Bílého domu doprovázeného rabováním v hlavním městě Biškeku. Moc do svých rukou vzala přechodná vláda, které ovšem chyběla jakákoliv legitimita a to až do června 2010, kdy došlo k referendu o nové ústavě a nové vládě. Prezident Bakijev při těchto událostech uprchl ze země (Horák 2010).

Při tomto násilném povstání, které zdaleka předčilo události v roce 2005, zemřelo odhadem až 85 lidí. Prozatímní třináctičlenná vláda stála před obrovskou výzvou stabilizovat zemi zdevastovanou korupcí a zločinem (Crisis Group 2010). Situaci ani nenapomáhá fakt, že navenek se tvářící sjednocená prozatímní vláda, sama čelí vnitřním třenicím o moc. Hlavními postavami je bývalá ministryně zahraničí Roza Otunbajevová, přezdívaná „kyrgyzská Julie Tymošenková“ a dále představitelé jižních oblastí Azimbek Beknazarov a Adakhan Madumarov. Je jisté, že následující volba prezidenta určí, která ze dvou skupin, zda severané nebo jižané, bude „připravena“ o moc (Horák 2005c; Marat 2012a: 8-9).

Na místo, aby se vláda soustředila především na stabilizaci země a přípravu obyvatelstva na nadcházející parlamentní a prezidentské volby, musí čelit dalším problémům. Tentokrát se jedná o rozsáhlé mezietnické

nepokoje na jihu země v červnu téhož roku. Znesvářenými stranami byli především obyvatelé z Ošské oblasti, která byla baštou prezidenta Bakijeva a od moci odstavené kriminální skupiny, k nimž patřili i Uzbečtí podnikatelé. Několik let potlačované nenávisti mezi těmito dvěma etniky rozpoutal rozsáhlý konflikt, nad kterým ztratila prozatímní vláda kontrolu a do kterého se navíc přidávali (na obou stranách) lidé z celé země (Horák 2010). Celý konflikt vygradoval v několik stovek mrtvých a zhruba k 400 tisíc Uzbeků, kteří byli nuceni opustit svůj domov. Zhruba čtyři dny trvající nepokoje navíc téměř vyhladili uzbecké komunity a podniky v oblasti Osh (Marat 2011).

Bezprostředně po těchto událostech měli obyvatelé Kyrgyzstánu v ústavním referendu rozhodnout o přijetí nově vypracované ústavy. Pro přijetí nové ústavy se přitom vyslovilo téměř 92% voličů. Ústava přitom nově zavedla vytvoření parlamentního systému, čímž se měla oslabit role prezidenta. Nově zvýšila počet křesel v parlamentu na 120 a zakázala jakoukoliv stranu, která by získala více než 60% křesel v parlamentu (Marat 2011; Election Guide 2010b). Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), popisovala referendum jako jedno z nejspřavedlnějších, které Kyrgyzstán ve své historii zaznamenal (OSCE 2010).

Druhou zkouškou měly být říjnové parlamentní volby, do nichž se přihlásilo celkem 29 politických uskupení. Tento počet odráží snahu mnoha skupin, chopit se nově nabyté příležitosti dostat se, alespoň částečně k moci. Do Jogorku Kenesh, který je tvořen jednou komorou sestávající ze 120 členů, kteří jsou voleni prostřednictvím uzavřeného seznamu systémem poměrného zastoupení, se dostalo celkem pět politických stran. Stranami, které dokázaly překonat pěti procentní hranici, byly (dle počtu nejvíce získaných procent): ATA-Jurt, SDPK, Ar-Namy, Respublika a Ata-Meken. Všechny strany získaly zhruba stejný počet

křesel. Menšiny přitom představovaly méně než 12% z nového parlamentu, ženy pak 23%. Strany Ata-Jurt, Ar-Namy a Respublika přitom představují opozici k politice Otunbajevové, což dokazuje, že její pozice nebyla nijak voličsky podepřená. Po parlamentních volbách se navíc vytvořila koalice, mimo níž stála pouze ATA-Jurt. Premiérem se stal Omurbek Babanov ze strany Respublika. Tyto volby byly navíc mezinárodním společenstvím označovány jako jedny z vůbec nejsvobodnějších voleb ve Střední Asii (Marat 2011; Election Guide 2010a).

I přesto se Roza Otunbajevová, která se po dubnových událostech stala nejen prozatímní prezidentkou, ale také předsedkyní vlády, dokázala vypořádat hned s několika úkoly. Proběhl soudní proces (v nepřítomnosti) s příslušníky rodiny prezidenta Bakijeva včetně jeho samotného, z čehož vyloučeno několik soudních zatykačů. Některé osoby se podařilo dostihnout, rodina prezidenta však zůstává na svobodě. S novou vládou se opět obnovila svoboda médií a nevládních organizací, došlo k zestátnění všech podniků spadajících pod kontrolu Maxima Bakijeva. Přesto, že se může zdát, že zavádění demokratických reforem bylo vítanou změnou, počíná Otunbajevové se mnohdy setkávalo s nevolí jejích opozičních i vládních kolegů. Nový parlament tak zůstává překážkou pro zavádění rozsáhlých a pragmatických reforem (Marat 2011).

Během dvou měsíců však došlo v nové koalici k neshodě a bylo potřeba vytvořit koalici novou. Ta se skládala ze Sociálně demokratické strany Kyrgyzstánu (SDPK), strany Ata-Jurt a Respublika. Nová koalice obsadila 77 z celkových 120 křesel v parlamentu. Novým předsedou vlády se stal ze strany SDPK Almazbek Atambajev a Omurbek Babanov se stal jeho náměstkem (Marat 2012b).

Mezi výzvy nové vlády by měla patřit: snaha o přilákání mezinárodní finanční pomoci, jinak země bude čelit jak hospodářské, tak energetické krizi a dále vyrovnání se se situací okolo etnických nepokojů v červnu 2010, k nimž vláda prozatím zaujala stanovisko, které odmítá jakékoliv pochybení z vlastní strany (Horák 2010). Dále se vláda musí vypořádat s organizovaným zločinem a obchodem s narkotiky, než se stačí znovu infiltrovat do vládních struktur. Dále je zapotřebí provést rozsáhlou reformu veřejné správy, která zamezí absorbování vlastních zájmů do výkonu funkce (Crisis Group 2010). Vláda také musí najít účinné řešení na v boji proti islámským partyzánským skupinám na jihu země, aby se s předstihem zamezilo možnosti opakujících se událostí z roku 2010. S takovýmto výčtem je jasné, že Kyrgyzstán bude při obnově své státnosti potřebovat v několika následujících letech rozsáhlou zahraniční pomoc. Oprávněně by se dala předpokládat pomoc OBSE, OSN a ze států jmenujme USA, Rusko a Kanadu, která, jak víme, přinesla v roce 2010 nemalou finanční částku do státní pokladny, která měla stabilizovat situaci po červnových událostech v Oši (Arbour 2010).

Doposud jsme si popsali události, které vedly k vypuzení dosavadního prezidenta Bakijeva, k předání moci do rukou přechodné vlády a konečně k přijetí nové ústavy a zvolení nové legitimní vlády v parlamentních volbách v roce 2010. Dále jsme si představily problémy, se kterými se musela potýkat jak přechodná tak nově zvolená vláda. Postupme tedy k událostem, které následovaly. Bezesporně tou nejzásadnější událostí byly dosud poslední prezidentské volby v Kyrgyzstánu, které se odehrály v říjnu roku 2011.

Již před volbami deklarovala dosavadní prezidentka Roza Otunbajevová, že svého místa vzdá a nebude o něj znovu usilovat, čímž by chtěla v Kyrgyzstánu dosáhnout prvního pokojného předání moci. K zbývajícím hlavním kandidátům na prezidenta patřil dosavadní premiér Atambajev ze

strany SDPK, Adakhan Madumarov ze strany Butun Kyrgyzstan (Sjednocený Kyrgyzstán) a Kamchybek Tashijev ze strany Ata-Jurt. S necelými 64% nakonec mezi pěti kandidáty zvítězil Almazbek Atambajev, následovaný Adakhanem Madumarovem s necelými 15% a poslední z trojic favoritů se umístil Kamchybek Tashijev s téměř totožným procentem získaných hlasů. Almazbek Atambajev by tedy za normálních okolností měl v roli prezidenta setrvat až do roku 2017, kdy se mají konat následující prezidentské volby. Volební proces byl označený jako řádný, přesto doprovázený určitými administrativními chybami, které je do budoucna potřeba odstranit (Election Guide 2011; OSCE 2011).

Po prezidentských volbách musela samozřejmě vzniknout nová koalice. Tu vytvořily čtyři z celkových parlamentních stran. Mimo zůstala tentokrát Ata-Jurt. Novým premiérem se stal Babanov a jeho mluvčím Asilbek Jeenbekov z prezidentské strany SDPK.

7 Vláda prezidenta Atambajeva – současné výzvy

Po svém nástupu do funkce na konci roku 2011 dokázal prezident Atambajev své schopnosti, když pomohl s vytvořením vládní koalice. Díky vlivnému postavení prezidentské strany SDPK se ovšem prezidentovi odpůrci obávají, aby znovu nedocházelo k posilování moci jedné strany, která bude navíc řízena prezident. Největší nespokojenost ovšem prezident vzbudil svým nezájmem o dořešení etnického násilí páchaném na Uzbeké menšině v roce 2010. Paradoxem přitom zůstává, že většina obviněných v soudním procesu, který je veden v souvislosti s těmito událostmi, jsou sami Uzbekové. Je patrné, že vláda, která je v současné době u moci, nemá nejmenší chuť vracet se k těmto událostem. Takovéto jednání by se ovšem mohlo stát do budoucna nebezpečným precedensem pro podobné situace (Human Rights Watch 2012a; Marat 2012b).

Naopak k pozitivním krokům vlády patřilo zavedení Veřejných poradních sborů (PAC), které dohlíží na transparentnost vládních operací. Občané jsou nově informováni prostřednictvím rádií a televize, kde se vysílají živá jednání v parlamentu. Důležitým se stal také nový zákon o volbách, který nařizuje, aby členové volebních komisí byli nominováni a schvalováni parlamentem a přitom v nich byly zastoupeny všechny parlamentní strany. Celkově se dá konstatovat, že rok 2011 představoval první rok, ve kterém došlo ke zlepšení situace v zemi a to v mnoha ohledech. Hlavním úkolem také zůstává již několikrát zmiňované potrestání konkrétních viníků za události v roce 2010. Faktor nedůvěry Uzbeké menšiny je zásadním problémem v mnoha ohledech, a pokud se nedočká nějakého rozuzlení, může dojít k novým nepokojům, které by znovu rozbily křehkou stabilitu, o jejíž zachování se pokouší současná vláda (Marat 2012b).

Další roky vlády prezidenta Atambajeva poukázaly na některé další nedostatky, jimž je třeba se věnovat. Nejhorší situaci zažil Kyrgyzstán na začátku října 2012, kdy došlo k protestům po celé zemi, zejména pak v hlavním městě Biškeku, poté co se prezidentovi nepodařilo znárodnit největší zlatý důl Kumtor. Tyto protesty byly rovněž doprovázeny násilím v některých částech země. Protesty přitom byly zprvu do značné míry uměle vyvolány opozičním vůdcem strany Ata-Jurt, Kamchybekem Tashijevem, který byl zatčen a obviněn ze snahy o destabilizaci vlády prezidenta Atambajeva (Daly 2013; Radio Free Europe 2015).

Naproti tomu významný krok učinila Kyrgyzská vláda podepsáním Memoranda o porozumění. V tomto memorandu se v roce 2012 zavázala vytvořit rámec spolupráce mezi vládou a občanskou společností ve společném boji proti mučení. Toto memorandum je významným krokem směrem k nápravě vztahů s Uzbekou menšinou, jelikož právě ta se stávala nejčastější obětí těchto praktik. Memorandum podepsalo 15.

června několik kyrgyzských ministerstev, OBSE, Freedom House a další nevládní organizace (Freedom House 2012; Human Rights Watch 2012b).

V roce 2013 se ovšem Kyrgyzstán stal svědkem hned několika zákonů, které jen stěží připomínají snahu bývalé prezidentky Otunbajevové o zavádění demokratických prvků do společnosti. Jedním z těchto kontroverzních zákonů byl boj proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování teroristických či extremistických aktivit. Tento zákon totiž obsahuje zavedení nové normy, která by dovolovala monitorovat činnost těchto nevládních organizací a jejichž působení by tak bylo de facto pod přímou kontrolou státu (OMCT 2013). Navzdory tomuto zůstává svoboda médií prakticky zachována.

Mezi další diskutované zákony patří zákon o zahraničních agentech a zákon zakazující propagandu netradičních sexuálních vztahů, oba tyto zákony se přitom do značné míry podobaly již prosazeným zákonům v Rusku. Tyto kontroverzní zákony ovšem zůstávají pouze diskutovány a to především díky přítomnosti a snaze nevládních organizací, které dohlížejí na jakékoliv známky počátečního potlačování svobod (Interfax 2014; Human Rights Watch 2015; Civic Solidarity 2013).

Jedním z nejvíce sledovaných odvětví se v průběhu prezidentovi vlády stala korupce. V roce 2012 prezident vyhlásil novou protikorupční kampaň a slíbil, že stíhání korupčních případů se bude týkat bez výjimky všech. Následně premiér Babanov rozpustil celý úsek finanční policie, která patřila k jednomu z nejvíce korupcí narušených úseků. Další úspěch byl zaznamenán v rámci sektoru ministerstva energetiky a dopravy. V roce 2012 dokonce kyrgyzská policie odhalila rekordní počet případů korupčního jednání. Boj s korupčním prostředím, zdá se, od doby vlády prezidenta Atambajeva konečně přináší tolik potřebné výsledky.

V loňském roce přitom prošel další zákon podporující protikorupční snažení. Je však jasné, že i v této době dochází ke kontroverzním zatýkáním a že hladina korupce, která představuje pro Kyrgyzstán úspěch je na zcela jiné úrovni, než na které bychom si ji mohli představovat (Marat 2014).

Ve stejném trendu pokračoval prezident i v roce 2014, kdy podepsal dekret, ve kterém vyhláší rok 2014 jako rok posílení státnosti. V dekretu uvádí, že slabost státnosti pramení z napětí v rámci politických elit, které ohrožují národní bezpečnost a jednotu lidí. Kritici naopak tvrdí, že protikorupční kampaň je vedená selektivně. Vyzývá k ukončení populistické rétoriky a omezení zneužívání vlastní pravomoci ve výkonu funkce. Rovněž nabádá parlament a vláda, aby zjednodušila legislativu a přijala patřičná opatření zajišťující právní stát a patřičnou decentralizaci moci. Vláda by se rovněž měla zaměřit na prevenci politického extremismu, regionalismu a nacionalismu (Payaz 2014).

Ve snaze o urychlení některých reforem došlo také na debatu o změně ústavy, která by podle slov prezidenta mohla být v určitých ohledech překážkou pro zavádění některých opatření. Poslední kyrgyzská ústava z roku 2010 byla přitom přijata s dodatky, které zabraňují její změně až do roku 2020, čímž se mělo předcházet snaze o kumulaci moci v rukou prezidenta. Největší překážku údajně stávající ústava představuje pro reformu soudnictví. Někteří v tomto kroku naopak spatřují snahu dosavadní vlády „testovat“, jak by se k vypsání referendu postavili obyvatelé a zda by byli ochotni přijmout změnu (Sabyrbekov 2014).

Zkusme si tedy zrekapitulovat politickou situaci v Kyrgyzstánu v roce 2014. Mezi roky 2013 a 2014 Kyrgyzstán zaznamenal několik debat týkajících se kontroverzních zákonů omezujících určitou část

občanské společnosti. K těmto návrhům se navíc připojila i snaha vlády o projednávání otázky o změně ústavy, která doposud sloužila jako záruka alespoň určité politické stability.

I pře určitý pokrok, který země zaznamenala směrem k nastolení politické plurality, není tempo nastolování politických reforem dostačující a je jen otázkou času, než díky nepříznivým okolnostem dojde ke zhroucení některého z krizových odvětví. O okamžitou reformu si žádá především soudní odvětví, kterému musí být přiznána patřičná nezávislost a jehož důvěryhodnost musí být pozvednuta. Na důvěryhodnosti ostatně utrpěla i vláda, která se mezi roky 2012-2014 stihla čtyřikrát přetransformovat. V březnu 2014 koalici tvořila prezidentská strana SDPK, Ar-Namys a Ata-Meken. V opozici zůstala Respublika a Ata-jurt. Slib vlády o snaze udržet plánované termíny voleb ovšem zůstal. Podle všeho se tedy v roce 2015 můžeme dočkat voleb parlamentních a v roce 2017 voleb prezidentských. Mluvit o přesné podobě parlamentních voleb je zatím předčasné, jelikož snahy o změnu volebního zákona jsou v Kyrgyzstánu na denním pořádku. Zajímavé bude pozorovat například, zda bude Kyrgyzstán schopný naplnit stanovené kvóty pro ženy, mládež a etnické menšiny, což se mu doposud nedařilo. Posledním smířčím krokem vlády, který bych chtěla zmínit je přijetí koncepce „rozvoje národní jednoty a mezietských vztahů v Kyrgyzské republice“. Tento krok představuje naději pro zlepšení vztahů mezi etnickými skupinami v zemi (Marat 2015).

Závěrem bych chtěla zmínit, že stěžejní událostí pro následující vývoj země, budou parlamentní volby v roce 2015, jejichž průběh a výsledky nám napoví, jakým směrem by se tato malá středoasijská země mohla ubírat. Nic ovšem není definitivní, což ostatně ukázaly i události v roce 2005.

8 Závěr

Jako téma mé bakalářské práce jsem zvolila Kyrgyzstán na cestě k demokracii? Jelikož si pod samotným názvem lze představit mnohé, je třeba nejprve představit výzkumný rámec mé práce. Jedná se o případovou studii Kyrgyzstánu. Nejprve jsem tedy provedla průzkum dostupnosti zdrojů, po jejich prostudování a zhodnocení dostupnosti informací, které by mi pomohli při mém výzkumu, jsem si na základě dosavadních poznatků o daném tématu zvolila dvě výzkumné otázky, které jsem sledovala v průběhu své práce.

První výzkumná otázka byla formulována takto: Zda fungovaly politické instituce (parlament a ústava) za vlády jednotlivých prezidentů a kdo měl největší podíl na změnách, které byly v rámci fungování těchto institucí zaváděny?

Druhá výzkumná otázka sledovala jiný cíl a byla formulovaná následovně: Jaké problémy lze spatřovat při snaze o implementaci funkčních politických institucí v Kyrgyzstánu?

Jako cíl své práce jsem si stanovila zodpovězení těchto výzkumných otázek. Jak jsem v úvodu své práce uvedla, domnívám se, že se může na první pohled zdát, že vývoj mnou zkoumaných institucí, který je poměrně dynamický, vychází vždy pouze z daných okolností. Není tomu tak. Ve své práci jsem dokázala, že na současné zavádění změn mnou zkoumaných institucí mají velký vliv zkušenosti, které tyto instituce nabraly již v době před nabytím nezávislosti země.

Abych v průběhu své práce nemusela uvádět do souvislostí jednotlivé události a fakta, rozhodla jsem se ve své práci uvést nejprve kapitulu „Obecná charakteristika země“. V jednotlivých podkapitolách poté

poukazují na jednotlivé faktory, které formují a ovlivňují zemi až do současnosti. Vybrala jsem přitom takové charakteristiky, které souvisí s mým dalším výzkumem.

Jelikož ve své práci často odkazuji na neformální politické instituce a jejich fungování, rozhodla jsem se pro malý diskurs i na toto téma. Domnívám se, že se v rámci výzkumu této práce jedná o účelnou kapitolu.

Dostáváme se k následující kapitole, která již sleduje počátky budoucího vývoje institucí, o které se ve své práci zajímám, a proto jsem svou případovou studii započala již v době, kdy Kyrgyzstán patřil mezi jednu ze svazových republik a ne až po nabytí nezávislosti.

Následuje první kapitola, ke které se váže zodpovězení mnou stanovených výzkumných otázek. Jedná se o kapitolu „První léta nezávislosti – vláda prezidenta Akajeva“.

Zaměříme se nejprve na první výzkumnou otázku a to: Zda fungovaly politické instituce za vlády jednotlivých prezidentů a kdo měl největší podíl na změnách, které byly v rámci fungování těchto institucí zaváděny?

V případě vlády prvního prezidenta Akajeva se nejedná o vůbec jednoduchou otázku. Jak víme, ústava se v průběhu vlády prezidenta Akajeva měnila hned několikrát, podstatné však nejsou roky změn, ale jejich smysl. S každou změnou ústavy, kterou si prezident vymohl, došlo k posílení jeho osobních pravomocí. Změnu v tomto trendu přinesl až rok 2003, kdy prezident revidoval články ústavy, které mu přinesly část dříve nabytých pravomocí. Dalo by se tedy říci, že hlavní funkcí ústavy v tomto období bylo legitimovat přijaté posilování moci prezidenta ve vlastních rukách.

Položme si stejnou otázku ohledně fungování parlamentu. V době nově nabitě nezávislosti se, jak víme, teprve utvářel politický systém země a reálné fungování parlamentu tím bylo do značné míry ovlivněno. Do roku 1994 byl navíc prezident zároveň hlavou exekutivy a měl pravomoc vydávat dekrety s platností zákona. Se změnami ústavy souvisely i změny ve fungování parlamentu. Nejedná se mi však o samotnou podobu této instituce, jako o činnost, kterou vytvářela. Dalo by se tedy říci, že v prvních letech svého „života“ byl parlament poměrně ochromený, díky tomu, že veškerou důležitou činnost i veškerá rozhodnutí kontroloval prezident. Budeme-li hledat společně, nevzpomene na žádná zásadní rozhodnutí, která bychom mohli přiřknout parlamentu. Veškerá zásadní rozhodnutí se totiž točila okolo prezidenta. Přesto, pokud by se parlament dokázal sjednotit, mohl by jistě vyvažovat moc prezidenta. Vnitropolitický boj o moc a snaha každého poslance profitovat ze svého mandátu jej do značné míry paralyzovala. Mluvíme navíc o poslancích a ne stranách, které obvykle parlament řídí, jelikož víme, že ve všech volbách, které proběhly za vlády prezidenta Akajeva, dominovali nestraníci. Dalo by se tedy říci, že parlament prvních patnáct let svoji funkci neplnil.

Na druhou část první výzkumné otázky je naopak poměrně snadné odpovědět. Na zavádění změn v případě obou zvolených institucí měl jednoznačně největší podíl prezident Akajev. Výjimku představuje změna ústavy v roce 2003, která byla vyvolaná nespokojeností občanů.

Následuje kapitola „Vláda prezidenta Bakijeva“. Na základě popsaných skutečností v této kapitole, se pokusím znovu odpovědět na první výzkumnou otázku. Nejprve tedy k ústavě. K první změně ústavy (za pomoci dodatků), došlo za vlády prezidenta Bakijeva na sklonku roku 2006. Změna ústavy přitom přišla po protestech, které pramenily z nespokojenosti obyvatel se stávajícím režimem. Články ke stávající

ústavě, které prezident podepsal, měly fakticky omezovat jeho pravomoci a posilovat pravomoci parlamentu. Stejně jako jeho předchůdce, stihl však podepsat nové dodatky, které stávající podepsané rušily. Další změnu ústavy vyvolal prezident v říjnu roku 2007 a zaváděla především účinné změny volebního zákona, které měly eliminovat opozici. Jelikož se jednalo o poslední změnu ústavy do konce vlády prezidenta Bakijeva, znamená to, že podle této ústavy vládl až do roku 2010. Vzhledem ke změnám, které přinesla nová ústava, musím konstatovat, že namísto plnění funkce záruky demokratických principů, plnila stejnou funkci jako její předchůdkyně a byla tedy pouhým legitimujícím prostředek autoritářské vlády. Stejně jako v případě prvního prezidenta, největší podíl na zaváděných změnách měl sám prezident, opět až na jednu výjimku. O to se postarali opět sami občané.

Fungovala druhá instituce v době vlády prezidenta Bakijeva? Zdá se, že poprvé v roce 2005 pochopil parlament svoji funkci a to po zmanipulovaných parlamentních volbách, kdy se poprvé začala vytvářet ucelená politická opozice, která začala vystupovat jednotně proti prezidentovi Akajevovi a dokonce byla katalyzátorem událostí vedoucích k jeho svržení. Další funkcí, kterou se zdálo, že bude parlament plnit v prvních měsících svého fungování, za vlády prezidenta Bakijeva, byla funkce sjednocující. Snaha o sjednocení severních a jižních oblastí se totiž táhne celou historií novodobého Kyrgyzstánu. Na druhou stranu nesmíme zapomínat, že řada nově zvolených poslanců mohla být zvolena zmanipulováním voleb, o kterém se v roce 2005 hovořilo. Namísto realizace zákonných opatření, došlo jako za předchozí vlády, k boji o moc, tentokrát mezi stávající a bývalou elitou a rovněž také zločineckými strukturami, které se za dobu vlády prezidenta Akajeva stačily na tuto instituci rovněž napojit. Díky změně zákona upravujícího podobu parlamentu, znovu došlo k situaci, kdy je parlament ovládán

prezidentem a to za pomoci jediné proprezidentské strany. Vidíme některé odlišnosti ve fungování parlamentu, během vlády prezidenta Akajeva a Bakijeva, přesto by se dalo říci, že je stále do značné míry ochromen. Největší podíl na změnách v rámci této instituce měl navíc znovu prezident.

Poslední kapitolou, která by nám měla přinést i poslední část odpovědi na první výzkumnou otázku je kapitola s názvem: „Vláda prezidenta Atambajeva“. Jelikož se jedná prozatím o nejkratší a dosud neukončený úsek vlády, je těžké předem soudit, jak se budou události vyvíjet. Dalo by se říci, že se prezident Atambajev zbavil problémů s ústavou, která obsahuje článek o nemožnosti její změny do roku 2020. Jak jsem již předeslala, změna ústavy je v Kyrgyzstánu jedním ze současných témat. Dosud však ke změnám nedošlo. Především díky podobě, jakou ústava získala za doby trvání přechodné vlády, slouží ve stejné podobě až do současnosti. Současná ústava se snaží omezit vliv neformálních struktur, omezit koncentraci moci v rukou prezidenta, posiluje pravomoci parlamentu a zároveň jej chrání před možností zablokování vládou jediné strany, rovněž chrání práva menšin ve volebním systému. Na základě uvedených skutečností, lze konstatovat, že současný stav týkající se fungování ústavy je uspokojivý.

Stejně tak, by se dalo říci, že parlament za vlády prezidenta Atambajeva prokazuje doposud největší schopnost se prosazovat. Parlament za vlády prezidenta Atambajeva tvořilo celkem pět stran se zhruba stejným počátečním rozložením počtu křesel. Tyto strany pravidelně prokazovaly, že jsou schopny vést politický dialog a to jak mezi sebou (tvorba koalic), tak s občanskou společností (reaguje na podněty občanů). Dalo by se tedy říci, že parlament za vlády prezidenta Atambajeva plnil svoji funkci.

Nyní bych měla ještě zodpovědět druhou část první výzkumné otázky a to, kdo měl největší podíl na zavádění těchto změn? Co se týče ústavy, bylo ve hře více faktorů: tlak mezinárodní společnosti, tlak občanské společnosti a především pak prozatímní vláda v čele Rozou Otunbajevovou.

Co se týče druhé instituce, domnívám se, že měl největší vliv na utváření výstupů, rovněž tlak občanské a mezinárodní společnosti. V klíčových událostech pak i nadále sehrával svůj vliv prezident.

Odpověď na druhou výzkumnou otázku je znovu poměrně obsáhlá. Při zkoumání mnou stanovených politických institucí se ukázalo, že největší překážkou byla vůle prezidenta. Tento význam poněkud klesnul s dosavadním prezidentem, avšak právě u předchozích dvou režimů se jednalo o zásadní faktor. Dalším faktorem byla, a doposud je, neochota politické elity přijímat jakákoliv opatření, která by jim ubírala dosavadní moc. Dalším významným problémem je korupce a v některých případech hraje svojí roli rovněž „klanová nesnášenlivost“ a s tím spojená neochota spolupracovat s představitelům opačné oblasti. Pokud jsme navíc zvládli překonat všechny předchozí faktory, vedoucí naše jednání k neúspěchu, můžeme ještě narazit na jeden faktor a tím je nedostatek kvalifikovaného a odborného personálu, problém který jsem zmiňovala v úvodní kapitole. Jsem si vědoma, že má práce postihuje pouze ty problémy, které rámcově souvisely s mým výzkumem. V případě výzkumu slabosti Kyrgyzstánu z hlediska ekonomiky, by se jistě našla řada dalších relevantních problémů.

V závěru své práce jsem zodpověděla výzkumné otázky, které jsem si na začátku své práce položila, a proto se domnívám, že cíl mé práce byl naplněn. Mimo zodpovězení stanovených výzkumných otázek považuji za

hlavní přínos mé práce podání uceleného vývoje (nejen) politických událostí, které Kyrgyzstán doprovázely na jeho cestě za demokracií.

9 Seznam pramenů a literatury

Literatura

Abazov, R. (1999). Policy of economic transition in Kyrgyzstan. *Central Asian Survey* 18 (2), s. 197-223.

Berdikeeva, S. (2006). National Identity in Kyrgyzstan: the Case of Clan Politics. *Association for the Study of Nationalities*. (Columbia University: New York), s. 1-21.

Collins, K. (2002). Clans, Pacts, and Politics in Central Asia. *Journal of Democracy* 13 (3), s. 137-152.

Connery, J. (2000). Caught Between a Dictatorship and a Democracy: Civil Society, Religion and Development in Kyrgyzstan. *The Fletcher Journal of Development Studies* XVI, s. 1-18.

Cook, P. a kol. (2010). *A Risk Assessment Report: Kyrgyzstan* (Ottawa: Carleton university).

Central Asia-Caucasus Analyst - Bi-Weekly Briefing (2005). Kyrgyz Presidents Brother Leaves Investment Post Following Nepotism Allegations. 18. 1. 2005, s. 23.

Fumagalli, M. (2007). *Informal (ethno-)politics and local authority figures* (Dublin: University College Dublin).

Graubner, C. (2005). *Kyrgyzstan: Mapping the Shadow State. The informal political economy of Kyrgyzstan before the "Tulip Revolution"*.

Horák, S. (2007a). Dynamics of Russian-Kyrgyz relations: from the center-periphery to unilateral dependence? *Central Asia and The Caucasus* 8 (5), s. 75-84.

Horák, S. (2006). Hybrid traduce a modernity - neformální struktury ve středoasijských zemích (případ Turkmenistánu). *Slovanské historické studie, mimořádné číslo*. (Praha – Brno), s. 199-225.

Horák, S. (2007b). Integrace a dezintegrace v postsovětské Střední Asii. *Rusko a postsovětský prostor* (Praha: Eurolex Bohemia).

Horák, S. (2010). Předposlední fáze zhroucení Kyrgyzstánu? *Mezinárodní politika* 34 (8), s. 41 – 43.

Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

Horák, S. (2005b). Středoasijský volební maratón. *Mezinárodní politika* 29 (2), s. 16-19.

Horák, S. (2005a). *Střední Asie mezi Východem a Západem* (Praha: Nakladatelství Karolinum).

Horák, S. (2007c). *Závislá nezávislost ve Střední Asii: Proč Střední Asie potřebuje být závislá na vnějších silách?* (Praha: Nakladatelství Karolinum).

Ishiyama, J. T. – Kennedy, R. (2001). Superpresidentialism and Political Party Development in Russia, Ukraine, Armenia and Kyrgyzstan. *Europe-Asia studies* 53 (8), s. 1177–1191.

Kokaisl, P. – Saparbekova, J. A. – Michálek, P. (2008). *Kyrgyzstán a Kyrgyzové* (Plzeň: ZČU v Plzni).

Kuehnast, K. – Dudwick, N. (2004). *Better a Hundred Friends than a Hundred Rubles? Social Networks in Transition – The Kyrgyz Republic* (Washington, DC: World Bank).

Marat, E. (2012). Kyrgyzstan: A Parliamentary System Based on Inter-Elite Consensus. *Demokratizatsiya* 20 (4), s. 1-20.

Marat, E. (2008). National Ideology and Statebuilding in Kyrgyzstan and Tajikistan. *CACI*. (Washington, D.C.: Johns Hopkins University).

Omuralieva, M. (2008). Kyrgyz Leadership and ethnopolitics before and after the tulip revolution: the changed position of ethnic russians and Uzbek [diplomová práce] (Budapest: Central European University, Department of Political Science).

Öraz, S. (2006). Tribal connections within the political processes: the case of Kyrgyzstan. *Journal of Central Asian & Caucasian Studies* 1 (2), s. 78-91.

Pylenko, Z. (2005). Central Asia Still Feeling Threatened by Radical Islam. *Central Asia-Caucasus Analyst* 7 (2), s. 1-23.

Roux, J. P. (2007). *Dějiny Střední Asie* (Praha: Nakladatelství lidové noviny).

Tabyshalieva, A. (2006). Political violence on the rise in Kyrgyzstan. *Central Asia-Caucasus Analyst* 7 (2), s. 1-23.

Waisová, Š a kol. (2007). *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Weyermann, R. (2005). *A Silk Road to Democracy? Fast Country Risk Profile Kyrgyzstan* (Bern: swisspeace).

Wolters, A. (2007). Group-Identities and Political Conflict in Kyrgyzstan: Findings from the Field.

Internetové zdroje

Arbour, L. (2010) Kyrgyzstan: the void in Asia's heart. *The Guardian*. 25. 8. 2010

(<http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/aug/25/kyrgyzstan-implosion-central-asia-threat>, 27. 7. 2015).

Civic Solidarity (2013). *Kyrgyzstan: Russia-style NGO law poses a threat to human rights and democratization* (<http://www.civicsolidarity.org/article/786/kyrgyzstan-russia-style-ngo-law-poses-threat-human-rights-and-democratization>, 27. 7. 2015).

Country Watch (2015). *Kyrgyzstan: Country Review* (<http://www.countrywatch.com/Intelligence/CountryReviews?CountryId=94>, 25. 7. 2015).

Crisis Group (2005a). *Kyrgyzstan: A Faltering State* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/kyrgyzstan/109-kyrgyzstan-a-faltering-state.aspx>, 27. 7. 2015).

Crisis Group (2005b). *Kyrgyzstan: After the Revolution* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/kyrgyzstan/097-kyrgyzstan-after-the-revolution.aspx>, 27. 7. 2015).

Crisis Group (2008a). *Kyrgyzstan: A Deceptive Calm* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/kyrgyzstan/B079-kyrgyzstan-a-deceptive-calm.aspx>, 27. 7. 2015).

Crisis Group (2008b). *Kyrgyzstan: The Challenge of Judicial Reform* (Kyrgyzstan: The Challenge of Judicial Reform

(<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/kyrgyzstan/150-kyrgyzstan-the-challenge-of-judicial-reform.aspx>, 27. 7. 2015).

Crisis Group (2006b). *Kyrgyzstan's Prison System Nightmare* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/kyrgyzstan/118-kyrgyzstans-prison-system-nightmare.aspx>, 27. 7. 2015).

Crisis Group (2006a). *Kyrgyzstan on the Edge* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/kyrgyzstan/B055%20Kyrgyzstan%20on%20the%20Edge.aspx>, 27. 7. 2015).

Crisis Group (2010). *Kyrgyzstan: A Hollow Regime Collapses* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/kyrgyzstan/B102-kyrgyzstan-a-hollow-regime-collapses.aspx>, 27. 7. 2015).

Daly, J. C. K. (2013). Kyrgyzstan's Kumtor Mine Becomes Political Football. *CACI*. 6. 12. 2013 (<http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12757-kyrgyzstans-kumtor-mine-becomes-political-football.html>, 27. 7. 2015).

Election Guide (2007). *Kyrgyz Republic: referendum* (<http://www.electionguide.org/elections/id/119/>, 27. 7. 2015).

Election Guide (2010b). *Kyrgyz Republic: referendum* (<http://www.electionguide.org/elections/id/158/>, 27. 7. 2015)

Election Guide (2010a). *Kyrgyz Republic: Election for Jogorku Kenesh* (<http://www.electionguide.org/elections/id/1570/>, 27. 7. 2010).

Election Guide (2011). *Kyrgyz Republic: Election for President* (<http://www.electionguide.org/elections/id/2210/>, 27. 7. 2011).

Freedom House (2006). *Kyrgyzstan: Nations in Transit 2006* (<https://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2006/kyrgyzstan#.VblkYvPtmkp>, 27. 7. 2015).

Freedom House (2007). *Kyrgyzstan: Nations in Transit 2007* (<https://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2007/kyrgyzstan#.Vblk8fPtmko>, 27. 7. 2015).

Freedom House (2012). *Kyrgyz Republic Takes Key Steps to Combat Torture* (<https://www.freedomhouse.org/article/kyrgyz-republic-takes-key-steps-combat-torture#.VbqQkxEVjMx>, 27. 7. 2012).

Horák, S. (2013). Střední Asie a Afgánistán po roce 2014. *Mezinárodní politika*. 29. 10. 2013 (<http://www.iir.cz/article/stredni-asie-a-afghanistan-po-roce-2014>, 25. 7. 2015).

Horák, S. (2005c). Velké oči malého Kyrgyzstánu. *Infoservis.net* 7. 4. 2005 (<http://www.slavomirhorak.net/news/kyrgyzstan-2005/>, 27. 7. 2015).

Hromková, L. (2010). Národnostní politika v sovětském a postsovětském Kyrgyzstánu: Hledání příčiny etnických konfliktů. *Česká geografická společnost* (http://konference.osu.cz/cgsostrava2010/dok/Sbornik_CGS/Politicka_a_kuturni_geografie/Narodnostni_politika_v_sovetskem_a_postsovetskem_Kyrgyzstanu.pdf, 27. 7. 2015), s. 819-824.

Human Rights Watch (2010). *Background of Events in Kyrgyzstan* 7. 4. 2010 (<http://www.hrw.org/news/2010/04/07/background-events-kyrgyzstan>, 27. 7. 2015).

Human Rights Watch (2015). *Kyrgyzstan: 'Foreign Agents' Bill Violates Rights* (<https://www.hrw.org/news/2015/05/21/kyrgyzstan-foreign-agents-bill-violates-rights>, 27. 7. 2015).

Human Rights Watch (2012a). *Kyrgyzstan: No Justice Two Years After Osh Uprising* (<https://www.hrw.org/news/2012/06/14/kyrgyzstan-no-justice-two-years-after-osh-uprising>, 27. 7. 2015).

Human Rights Watch (2012b). *Kyrgyzstan: Skewed Justice Over 2010 Conflict* (<http://www.hrw.org/news/2012/10/28/kyrgyzstan-skewed-justice-over-2010-conflict>, 27. 7. 2015).

Huskey, E. (2006). *Kyrgyzstan: Electoral Manipulation in Central Asia. ACE* (<http://aceproject.org/ero-en/topics/electoral-systems/Kyrgyzstan.doc/view>, 27. 7. 2015), s. 1-3.

Interfax (2014). *Activists urge West to stop funding "gay-culture propaganda" in Kyrgyzstan* (<http://search.proquest.com.ez-proxy.svkpl.cz/docview/1503229135/133F8C2654E640FBPQ/1?accountid=45047>, 27. 7. 2015).

Lanford, E. W. (2009). *Critic of Kyrgyzstan Leader Is Believed Dead in a Suspicious Car Crash. The New York Times. 13. 3. 2009* (http://www.nytimes.com/2009/03/14/world/asia/14kstan.html?_r=3&, 27. 7. 2015).

Marat, E. (2007). *Branding the new nations of central Asia and South caucasus. CACI. 11. 14. 2007* (<http://old.cacianalyst.org/?q=node/4735>, 27. 7. 2015).

Marat, E. (2006). *Kyrgyz Government Unable to Produce New National Ideology. CACI. 22. 2. 2006* (<http://old.cacianalyst.org/?q=node/126/print>, 27. 7. 2015).

Marat, E. (2010). *Kyrgyzstan: Nations in Transit 2010. Freedom House* (<https://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2010/kyrgyzstan#.VbpG0vPtmko>, 27. 7. 2015).

Marat, E. (2011). Kyrgyzstan: Nations in Transit 2011. *Freedom House* (<https://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2011/kyrgyzstan#.VbpY-vPtmko>, 27. 7. 2015).

Marat, E. (2012b). Kyrgyzstan: Nations in Transit 2012. *Freedom House* (<https://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2012/kyrgyzstan#.Vbp46PPtmko>, 27. 7. 2015).

Marat, E. (2014). Kyrgyzstan: Nations in Transit 2010. *Freedom House* (<https://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2014/kyrgyzstan#.Vbqd-PPtmko>, 27. 7. 2015).

Marat, E. (2015). Kyrgyzstan: Nations in Transit 2015. *Freedom House* (<https://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2015/kyrgyzstan#.Vbqd-PPtmko>).

OMCT (2013). *Kyrgyzstan: Open Letter to the authorities: Concerns over Article 12 of the draft Law of the Kyrgyz Republic on "Fighting Against the Legalization (Laundering) of Criminal Proceeds and the Financing of Terrorist or Extremist Activities"* (<http://www.omct.org/human-rights-defenders/urgent-interventions/kyrgyzstan/2013/05/d22245/>, 27. 7. 2015).

OSCE (2010). *Kyrgyzstan, Constitutional Referendum, 27 June 2010: Final Report* (<http://www.osce.org/odihr/elections/70938>, 27. 7. 2015).

OSCE (2011). *Kyrgyzstan's presidential election was peaceful, but shortcomings underscore need to improve integrity of process* (<http://www.osce.org/odihr/elections/84571>, 27. 7. 2011).

Payaz, J. (2014). Kyrgyzstan's President Announces 2014 as Year of Strengthening Statehood. *CACI*. 19. 2. 2014 (<http://cacianalyst.org/publications/field-reports/item/12915-kyrgyzstans->

president-announces-2014-as-year-of-strengthening-statehood.html, 27. 7. 2015).

Radio Free Europe (2015). *Kyrgyz Police Disperse Mine Protest* (<http://www.rferl.org/content/kumtor-kyrgyzstan-gold-mine-hostage/25129053.html>, 27. 7. 2015).

Sabyrbekov, A. (2014). *Kyrgyzstan Debates Constitutional Change*. *CACI*. 10. 29. 2014 (<http://caciaanalyst.org/publications/field-reports/item/13074-kyrgyzstan-debates-constitutional-change.html>, 27. 7. 2015).

UNDP (2014). *Country report for Kyrgyzstan* (<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/Electoral%20Systems%20and%20Processes/2122-UNDP-GE-kyrgyztan.pdf>, 27. 7. 2015).

10 Resumé

The topic of my final work is "Kyrgyzstan on the way to democracy." Kyrgyzstan, like many other Central Asian republics became independent after the collapse of Soviet Union in 1991. Akajev's regime was strongly tending to authoritarian methods. This regime and legacy of former Soviet Union created specific conditions in Kyrgyzstan. This environment influenced the development of society in this small Central Asian country. Despite these problems, Kyrgyzstan was recognized as hope of the region and island of democracy in Central Asia in past years. As part of my work I follow the political development of the country since the Soviet era to the government last president Aambajeva. For easier penetration into the subject, I joined another chapter on the general characteristics of the country and the chapter on the importance of clans in Kyrgyz society. My research framework consists of case studies. In this study I will try to answer research questions, which aims to the work.

11 Přílohy